

ALB

Η ΕΝ ΕΤΕΙ

1537

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΚΑΙ

ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΑΡΤΑΝΙΔΑ ΚΑΛΗΝ

κατὰ τὰς

ΑΝΕΚΔΟΤΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ

νῦν τὸ πρῶτον μεταφρασθεῖσας ἐκ τῆς Ἱταλικῆς εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν

καὶ μετὰ

ΔΙΑΣΦΗΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ἐκδιδομένας ὑπὸ

Φ. Α. [Λιβάνης]

Exoriare aliquis nostris ex ossibus alter

Αἰνεῖται. Δ. Σελ. 626.

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ

Τίτλοις Ι. Ναχρμούλη ἐκδότου

1877

1586.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ
ΕΙΚΟΝΩΝ
Ι ΝΙΚΟΛΑ ΙΔΟΥ Α. ΝΑΣΙΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΤΙ ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ

Εἰκόνες χρωματισταί.

Ἡ ἄρπαγὴ τῆς ὥραιας Ἑλένης
Ὁ πρίγκηψ Νικόλαος καὶ ἡ πριγκίπισσα
Ἑλένη.
Ἀρχαία Μνημεῖα Ἀθηνῶν (12).
Γενοβέφας (4).
Χορὸς Ἀλβανῶν.
Βασιλικῆς Οἰκογενείας.

Φωτότυποι

Ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας.
» Νικόλαος.
Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος.
Ἡ Βασίλισσα Ὀλγα.
Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ'.
Καὶ πωλοῦνται πρὸς 50 λεπτὰ ἐκάστη ἐ-
λεύθεραι ταχ. τελῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑ ΙΔΟΥ

135

Η ΕΝ ΕΤΕΙ
1537
ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΚΑΙ
ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΑΡΤΑΝΙΔΑ ΚΑΛΗΝ

κατὰ τὰς

ΑΝΕΚΔΟΤΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ

νῦν τὸ πρῶτον μεταφρασθείσας ἐκ τῆς Ἰταλικῆς εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν

καὶ μετὰ

ΔΙΕΥΣΛΗΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ἐκδιδομένης ὑπὸ

Φ. Α.

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.

Αἰνείδ. Δ. Στίχ. 625.

—

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ

Τύποις Ι. Ναχαμούλη ἐκδότου

—
1877

"Όρα "Πανδώρα" τ.α ΙΗ' (1867-1868), 8 σελ.
423 σελ 281-287, άρθρον Δυχ. Μουσ.ζ.δ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Πέρυσιν εξετάζων, κατὰ τὴν ληφθεῖσαν παραγγελίαν, τὰ οἰκογενειακὰ ἔγγραφα συμπολίτου μου τινὸς, ἐνέτυχον εἰς χειρόγραφον ὃ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν μου καὶ τοὶ μνηδεμίαν ἔχον σχέσιν μὲ τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν μου.

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο σύγκειται ἐκ τριάκοντα φύλλων χάρτου χειροποιήτου καὶ κυτρινωποῦ, περιέχει δὲ δύο ἐπιστολὰς ἐνδιαφερούσας τὴν ἱστορίαν τῆς ἡμετέρας πατρίδος καὶ συντεταγμένως ἰταλιστὶ, κατ'ἐποχὰς ὅμως διαφορῶς.

Ἐν τέλει τοῦ χειρογράφου εὑρεται ἡ ἐξῆς σημείωσις: *Queste due lettere trascrissi io P. C. dai due originali che trovansi in mio potere. 1801.* »

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἡ μὲν φαίνεται γεγραμμένη τῷ 1537 ὑπὸ Ὁδηγητριάνου τινος Ἐπαρχοῦ πρὸς τὴν ἐξαδέλφην του Σοφιανὴν τὴν Καρυοφύλλου, ἡ δὲ τῷ 1584 ἤτοι μετὰ ἑπτὰ ἔτη πρὸς τοῖς τεσσαράκοντα ὑπὸ τῆς Σοφίανης πρὸς τὸν Ὁδηγητριάνον.

Αἱ τῶν Ἐπαρχῶν καὶ Καρυοφύλλων εἶναι ἐπωνυμίαι οἰκογενειῶν συμπεριειλημμένων ἐν τῷ τῆς Κερκύρας ἀρχοντολογίῳ καὶ ἤδη ἐκλειψασῶν (α') τὸ δὲ ὄνομα Ὁδηγητριάνος, σπάνιον μᾶλλον, ἔφερον, ὅσον γε ἡμῖν γνωστὸν,

α) Ἐν τῇ κώμῃ Γαστουρίᾳ ἀπαντᾷ τὸ ἐπίθετον Ἐπαρχος, ἀλλοὶ Ἐπαρχοὶ Γαστουριῶται, ὡς φηροῦμέν, οὐδὲν, πλην τοῦ ἐπωνύμου, ἔχουσι κοινόν με τοὺς πάλαι Ἐπαρχοὺς τῆς πόλεως.

κατὰ τὸν ις' καὶ ιζ'. αἰῶνα, μέλη τινὰ τοῦ εὐγενοῦς ποτε ἐν τῇ Νήσῳ ταύτῃ οἴκου τῶν Σαραντάρων.

Διακοινώσας τὴν ἀνακάλυψίν μου εἰς τὸν προειρημένον συμπολίτην, οὐδεμίαν οὗτος ἡδυνήθη νὰ μοὶ δώσῃ διασάφῃσιν ὡς πρὸς τὸ χειρόγραφον, ὃ ἡγνώνει πῶς διετέλει ἀναμειγμένον μετὰ τῶν οἰκιακῶν του ἐγγράφων.

Λαθὼν τὴν ἐπὶ τούτῳ ἄδειαν, ἐκόμισα οἴκαδε καὶ ν-τέγραψα· εἶτα δὲ ἐπεχείρησα τὴν μετάφρασιν ἣν ἐκδίδωμι, ὑποτάξας σημειώσεις τινὰς πρὸς διαλεύκανσιν τοῦ κειμένου.

Λόγιός τις φίλος μου εἰς ὃν ἐπέδειξα ἐθεώρησεν ἀπόκρυ-
φον τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην, τὴν γνώμην του στηρίζων
εἰς διαφόρους λόγους, ἀλλὰ κυρίως εἰς τόνδε, ὅτι ἐν τῇ
πρώτῃ τῶν ἐπιστολῶν ἡ διήγησις τῆς πολιορκίας τῆς
Κερκύρας περιέχει ἱστορικὰς λεπτομερείας ὧν τὴν γνώσιν
δὲν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἄξεστος τῆς ις'. ἑκατονταετηρίδος
ἐν Κερκύρᾳ γεννημένος πολεμιστής. Ἐκ τῆς ἀπλῆς ἕμως
ἀναγνώσεως τῆς ἐπιστολῆς ἕκαστος πείθεται ὅτι ὁ νέος
᾿Οδηγητριανός—ἔστις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἦτο, ὡς γράφει,
φοιτητὴς τοῦ ἐν Βονωνίᾳ Πανεπιστημίου καὶ οὐχὶ τὸ ἐπάγ-
γελμα στρατιωτικὸς ἀνὴρ—οὐδὲν διηγεῖται οὕτινος δὲν ὑ-
πῆρξεν ἢ δὲν ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ αὐτόπτης ἢ σχεδὸν αὐ-
τόπτης μάρτυς, καὶ ὅτι αἱ ἱστορικοπολιτικαὶ του γνώσεις
περιορίζονται ἐντὸς κύκλου στενωτάτου συνδεόμεναι ἀμέ-
σως μὲ τὰ συμβάντα τῆς ἐποχῆς του. Ἄλλως οὐχὶ πάντες
ἄξεστοι καὶ ἀμαθεῖς ἦσαν οἱ Κερκυραῖοι τοῦ ιστ'. αἰῶνος ἐν
ᾧ διέπρεψαν Νικόλαος ὁ Σοφιανός, Νίκανδρος ὁ Νούκιος
καὶ ὁ πιθανῶς συγγενὴς τοῦ ᾿Οδηγητριανοῦ Ἀντώνιος ὁ

Ἐπαρχος οὗτινος τὰ συγγράμματα σοφώτατα καὶ Ἀττικοῦ ἀποστάζοντα μέλιτος ἐκήρυττεν ὁ Καρδινάλιος ὁ Βέμβος (α).

Ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα εἴτε γνήσια ἦναι αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, εἴτε γένου Κερκυραίου μυθιστορικὸν γόμνασμα γραφέν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἐκατονταετηρίδος ὑπὸ τῇ ἐπῆρειαν τῶν ἰδεῶν τῆς Ὀνοράνδας, ὡς ἀρέσκεται νὰ τὰς ὀνομάζῃ ὁ ἐλλόγιμος μὲν, ὑπὲρ τὸ δέον δὲ πυρρωνίζων φίλος μου, δὲν τὰς ἔκρινον πάντα ἀναξίας δημοσιεύσεως ἅτε ἐνδιατριβούσας εἰς γεγονότα ταῦτα μὲν γνωστὰ ἀλλ' οὐπω ὡς ἐνταῦθα δραματικῶς πως παρασταθέντα, ταῦτα δὲ ἂν μὴ ὅλως ἄγνωστα οὐχ ἦτον εὐκρινέστερον ἐκτεθειμένα τῶν ἐκ παραδόσεως εἰς ἡμᾶς περιελθόντων.

Ἴσως βραδύτερον τὸ ἰταλικὸν κείμενον ἀνατυπωθήσεται μετὰ τῆς μεταφράσεως.

Ἐν Κερκύρᾳ τῇ 1.ῃ Ἀπριλίου 1877.

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ

Α.

ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΝΟΣ ΕΠΑΡΧΟΣ ΣΟΦΙΑΝΗ ΤΗ ΚΑΡΥΟΦΥΛΛΟΥ

'Εν Κερκύρα α'. Ὀκτωβρίου αφλζ'.

Ἰνδικτιῶν. ι'.

Φιλτάτη ἐξαδέλφη!

α. Ἐφυγον. Πρὸ δεκαεννέα ἡμερῶν ἀπῆλθον (1). Ὅπου ἐπάτησαν ἐκεῖ θρῆνος, καταστροφή, θάνατος. Ὅν τρόπον ἡ διάφλεκτος ὕλη ἢν ἐξεμεῖ ἡραίστιον ἐν ἐκρήξει καταβιβρώσκει τὰς γαίης ἐξαλείφουσα πᾶν ἔχνος φυτικῆς ζωῆς, οὕτω καὶ ὁ στρατός τοῦ Σουλεϊμάνου ἠρήμωσε διελθὼν τῆς λιπαρᾶς ταύτης νήσου τοὺς εὐφόρους ἀγρούς καὶ τὰς περικαλεῖς κώμας, μὴ φεισθεὶς ἐμψύχων μηδ' ἀψύχων, φυτῶν μηδὲ ζώων, ζώντων μηδὲ νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τάφους ἀνορύξας καὶ τὴν τέφραν τῶν τεθνεώτων διασκορπίσας, πάντα λυμαινόμενος, πάντα μαιίνων ἐνυβρίζων τοῖς σώμασι, λεηλατῶν τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων ἐδῶ κατασφάττων, ἐκεῖ διαρπάζων, πανταχοῦ κακουργῶν.

Πῶς συνέβη ἡ συμφορὰ αὕτη; Διατί ὁ Ναύαρχος τοῦ Καρόλου Ε'. Ἀνδρέας ὁ Δωρίαις ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ἀφῆν πρῶτον μᾶς ἐξέθεσε καὶ καθ' ἡμῶν ἐπέσυρε τὴν ὁργὴν τοῦ Σουλτάνου; Διατί ἀπέπεμψε τὰ τέσσαρα κάτεργα τῶν Ἰπποτῶν τῆς Μελίτης (2) καὶ ἕτερα τέσσαρα τοῦ Πάπα καὶ ἀπῆρεν εἰς Μεσσήνην τῆς Σικελίας ἀντὶ νὰ συνενώσῃ τὸν στόλον του ἐκ πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ ἀπκριτίζόμενον

πλοίων μὲ τὸ τοῦ Ἱερωνύμου. Παζάρου τοῦ Βενετοῦ Ναυάρχου; Ἴσως ἐνεθυμήθη ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι Γενουήνσιος, ἡ δὲ Κέρκυρα εἶναι κτῆσις τῶν Βενετῶν οἵτινες ἀείποτε ὑπῆρξαν τοῖς Γενουαίοις μισητοί. Ἴσως, καὶ τοῦτο πιθανώτερον, ἐχολώθη ὅτι οἱ Βενετοὶ ἐδίστασεν νὰ κηρυχθῶσι σύμμαχοι τοῦ Αὐτοκράτορος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Πλὴν, ἂν τὴν ἐπονείδιστον διαγωγὴν του ὑπηγόρευσεν ἡ ἐκδίκησις, βεβαίως τὸ πάθος τοσούτω τὸν ἐτύφλωσεν ὥστε δὲν κατενόησεν ὅτι πίπτουσα ἡ Κέρκυρα θὰ καθίστατο ὀρμητήριον τῶν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐπιθέσεων τῶν Μωαμεθανῶν αὐθαδεστέρων διὰ τὴν νικην γενομένων, καὶ ὅτι ὥς ἐκ τούτου προέδιδε τὰ συμφέροντα τοῦ τε κυρίου αὐτοῦ καὶ τῆς πατρίδος του. Καὶ ὁ Πέζαρος αὐτὸς, ἔχων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του σχεδὸν ἑννεήκοντα πλοῖα ἐξ ὧν τέσσαρα κάτεργα ἐξηρτυμένα ὑφ' ἡμῶν ἐν Κερκύρα (3), τί παθὼν δὲν ἀντιπαρετάχθη τοῖς ἐχθροῖς πειρωμένοις τὴν εἰς τὴν νῆσον ἀπόβασιν, ἀλλ' ἀνεκρούσατο πρύμνας καὶ ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἀδρίαν; Νὰ ὑποθέσῃ τις τοιοῦτον ἄνθρωπον δειλὸν καὶ ἄνανδρον εἶναι ἀδύνατον. Τί λοιπὸν νὰ συλλογισθῇ; Ὅτι ἦτο πεπρωμένον.

Ἡ πόλις (4) ἦτο ἱκανῶς ἐφοδιασμένη μὲ τὰ χρειώδη πρὸς ἄμυναν, ἀλλ' αἱ ζωτροφίαι ἐσπίνιζον (5). Διὸ κατὰ διαταγὴν τοῦ Βαίλου Συμεῶνος τοῦ ἐκ Λειόνων ἀπεπέμφθησαν οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία (6).

Ἀπεσχυδαλίσθησαν ὡς ἄχρηστον σκεῦος αἱ μητέρες ὧν τοὺς μαστοὺς ἐθίλασαν δισχίλιοι Κερκυραῖοι οἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἡμισυ τῆς φρουρᾶς καὶ ζῶν καὶ περιουσίαν ἐθυσίαζον ὑπὲρ τῆς μητρῴας γῆς ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν κυρίων των Βενετῶν. Εὔκατελείποντο ἔρμαιον τῶν ἀσελγῶν ὀρέξεων τῶν Ἀγαρηνῶν μεираκία ὧν οἱ πατέρες, παρθένοι ὧν οἱ μνηστῆρες εἶχον ἐκτεθειμένα τὰ στήθη εἰς τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξωθοῦντο εἰς σφσγὴν καὶ ἐξανδραποδισμὸν σεβάσμιοι γέροντες ὧν τὸ σῶμα κατεκάλυπτον

οὐλαὶ μαρτυροῦσαι τὰ τραύματα ἅτινα εἶχον ὑποστῇ
προκινδυνεύσαντες ὑπὲρ τῆς γαληνοτάτης Πολιτείας. Δὲν
ἐκλαιον οἱ ἀγέρωχοι πρεσβῦται. Ἐτρεμον τὰ μέλη των
οὐχὶ ἐκ φόβου, ἀλλὰ παράλυτα ἐκ τῆς ἡλικίας ὄντα.

Πρὶν ἢ ἐξέλθωσιν ἐπεθύμησαν οὗτοι νὰ παρασταθῶσιν
ἐνώπιον τοῦ Βαίλου, εἰς δ' ἐξ αὐτῶν, Καντίνος ὁ Βου-
κεντῆς, λαβὼν τὸν λόγον, ἐφθέγγετο τάδε· « Δὲν παρ-
« ἦλθον πέντε γενεαὶ ἀφ' ἧς ἐκουσίως παρεδόθημεν εἰς
« τὸ Κράτος τῶν Ἑνετῶν (7)· παρεδόθημεν δὲ ἐφ' ὅροις
« ῥητοῖς καὶ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τῆς κυριάρχου πολιτείας
« νὰ προστατεύῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ κατὰ παν-
« τὸς πολεμίου τὰ πρόσωπα καὶ τὴν περιουσίαν μας,
« τὴν χώραν ἡμῶν καὶ τὸ ἐμπόριον ἀνθ' ὧν καὶ ἡμεῖς
« ὑπεσχέθημεν ὑποταγὴν καὶ πίστιν, οὐδὲ παράσπονδοι
« τὸ παράπαν ἐγενόμεθα ἀπεναντίας τοσαῦται καὶ τοι-
« αῦται εἶναι αἱ ἐκδουλεύσεις ἃς παρέσχομεν εἰς τὴν
« Ἑνετικὴν Κυβέρνησιν καὶ αἱ ὑπὲρ αὐτῆς γενναιοδωρίαι
« μας ὥστε ἡ ἡμετέρα Κοινότης ἀνέκαθεν μεγαλοπρεπῆς ἐ-
« κλήθη καὶ πιστοτάτη (8). Παρατήρησον, ὦ Συμεῶν, τὰς
« πολιὰς ταύτας κεφαλὰς καὶ γνῶθι ὅτι οἱ πλεῖστοι ἐξ
« ἡμῶν, ἐφηβοὶ ἔτι ὄντες, τῷ 1473, ἐπιβάντες ἑκατὸν
« μυοπαρόνων, οὓς ἰδίοις ἐξηρτύσαμεν ἀναλώμασι, μετέ-
« σχομεν τοῦ ὑπὸ Μάρκου τοῦ Βαρβάρου ἐπιχειρήματος
« κατὰ τοῦ Αὐλώνος, ὅτε πεντακόσιοι Κερκυραῖοι δύο
« ἐκπορθήσαντες πόλεις τῆς ἀπέναντι Ἑπείρου ὑπετάξαμεν
« τοῖς Βενετοῖς. Τῷ δὲ 1475 δισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν ἐ-
« δράμομεν εἰς βοήθειαν τοῦ Προνοητοῦ Βίκτωρος Σα-
« λαμώνος ὃν ἐν Βουθρωτῷ ἐπολιόρκει ὁ Ἀγίας Βένης
« μετὰ τρισμυρίων ἐνόπλων καὶ συγχρόνως ἕτεροι χίλιοι
« ἡμυνόμεθα τὰ τεῖχη τῆς Πάργας καὶ τῶν Συθότων (9). Δὲν
« ἐφείσθημεν τοῦ αἵματός μας καὶ τῶν χρημάτων μας
« διὰ τὴν σωτηρίαν Πολιτείας ἣτις ἐκλείσθη οὐχὶ βεβαίως
« κηδομένη πολὺ περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἰταλικοῦ
« ἔθνους, ἀλλ' ὡς καταστάσα ὅπως δῆποτε τὸ προπύργιον

α τῆς Ἰταλίας κατὰ τῶν ἐφόδων τῶν Μωαμεθανῶν (10).
 α Πλὴν, εἰς τίνας πρὸ πάντων ὀφείλει τὴν δόξαν ταύτην;
 α Μήπως εἰς τοὺς Ἰταλοὺς στρατιώτας; Οὐκ, ἀλλ' εἰς
 α τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἷς ἂν ἐνεπι-
 α στεύετο τοσαύτης θᾶ ἀπήλαυε σήμερον ὑπεροχῆς καὶ
 α ἰσχύος, ὥστε δὲν ἤθελε προσπαθῆσαι νὰ τηρήσῃ οὐδε-
 α τερότητα μετὰξὺ τῶν πρὸς ἀλλήλας διαπληκτιζομέ-
 α νων δύο μεγάλων Δυνάμεων Ἰσπανίας καὶ Γαλλίας,
 α δὲν ἤθελε διστάσει ἐκ δειλίας νὰ ἀποφανθῇ ἐγκαί-
 α ρως ὑπὲρ τῆς ἐτέρας ἐξ αὐτῶν, δὲν ἤθελε δυσαρεστήσει
 α ἄμφοτέρας καὶ καταληφθῇ ἀπαράσκευος ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ
 α τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος. Ἀλλὰ τοὺς ὑπηκόους τῆς
 α Ἀνατολῆς ἐθεώρησε πάντοτε ὡς φυλὴν ὑποδεεστέραν τῆς
 α ἰταλικῆς· ἐξηυτέλισε, περιεφρόνησέ, ἐστέρησε τῶν πολιτι-
 α κῶν δικαιωμάτων καὶ ἀφῆκεν ἐν τῇ ἀμαθείᾳ. Καθ' ὅ-
 α σον δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀφορᾷ, ἀντὶ νὰ
 α ἐπωφεληται τὴν διακρίνουσαν τὸ γένος τῶν εὐφυῶν
 α ἐμέμφατο αὐτῶν τὴν κρυφίνοιαν καὶ τὴν πονηρίαν (11)
 α καὶ ἐτήρησεν ὅσον τὸ δυνατόν ἐν ἀφανείᾳ τὰς ἀρετάς.
 α Πιθανῶς δὲ ἡμέραν τινὰ οἱ τὰ σημερινὰ ἐν τῇ Ἀνα-
 α τολῇ κατορθώματα ἐξιστορήσοντες συγγραφεῖς τῆς θέ-
 α λουν ἀποσιωπήσει τὰ ὀνόματα τῶν κατ' οὐτάς ἀρι-
 α στευσάντων Ἰάνου τοῦ Μαρίου, Θεοδώρου τοῦ Βοσκί-
 α του, Θεοδώρου τοῦ Ἀγιαποστολίτου (12) καὶ πλεί-
 α στων ἄλλων ὡς ἐπιλήσμονες τῶν εὐεργεσιῶν μας καὶ μυ-
 α ρίων θυσιῶν σήμερον ὑμεῖς ἡμεῖς τε καὶ τοὺς παῖδας καὶ
 α τὰς γυναῖκας ἀποβάλλετε ἐκ τῶν τειχῶν ἅτινα ἄλ-
 α λοτε ὑπερησπίσθημεν, ἵνα μὴ παρέχητε τεμάχιον ξη-
 α ροῦ ἄρτου πρὸς καθησύχασιν τῆς πείνης ἡμῶν, μίαν
 α σταγόναν ὕδατος πρὸς κατάσβεσιν τῆς δειψῆς τῆς κα-
 α ταφλεγούσης τὰ χεῖλη μας. Νῦν δὲ ἡμεῖς μὲν ἀπερ-
 α χόμεθα ἀποθανοῦντες, σὲ δὲ τὸν Συμεῶνα καὶ τοὺς περὶ
 α σὲ ἐγκαταλείπομεν εἰς τὴν θεῖαν Δίκην.”

Παρευρισχόμεν εἰς τὴν σπαραξικάρδιον ταύτην σκηνὴν

καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἡ τοῦ ἀνδρὸς παρρησία μ' ἐξέπληξε. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἔμεινα ἀκίνητος εἰς τὴν θέσιν μου καὶ σύννου. Ἡπόρουν τί ἄρα θὰ ἔλεγον αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ μανθάνουσαι ὁπόσον αἶμα, ὁπόσα χρήματα, ὁπόση εὐφυΐα καὶ δραστηριότης κατηναλώθησαν ὑφ' Ἑλλήνων ἀνδρῶν ὑπὲρ τῶν Φράγκων δυναστῶν τὸ πλεῖστον ἀγνωμόνων ἢ ἀδιαφορούντων πρὸς τὴν εὐεργεσίαν, σπανίως κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκάστου ἀνταμειβόντων. «Δὲν εἶναι πιθανὸν» ἐσυλλογιζόμην «ὅτι θέλουν κατακρίνει τοιαύτην συμπεριφοράν καὶ θεωρήσει ἄτιμον καὶ ἄδοξον τὸ ἔργον ἐκείνων οἵτινες συνέτεινον εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ξενοκρατίας; Ἐγὼ δὲ αὐτὸς τί πράττω μετὰ τῶν Ἑνετῶν καὶ Δαλματῶν τούτων πονῶν, καὶ τί βραδύνω νὰ συντρίψω τὸ ξίφος μου καὶ νὰ ριφθῶ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων εἰς τὴν ὑποκειμένην θάλασσαν; Ἀλλ' ὅχι ἄτιμον δὲν εἶναι νὰ πολεμῇ τις κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἄδοξον δὲν εἶναι νὰ πέσῃ ἀμυνόμενος τὴν πάτριον ἐστίαν. Ἄς ἐνασκήσωμεν τοὺς βραχίονας ἡμῶν ἐν ταῖς μάχαις κατὰ τῆς ἡμισελήνου ἔστω συμπολεμοῦντες τοῖς ξένοις ἃς διασώσωμεν ἀκμαῖον τὸ αἶσθημα τῆς πατρίδος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καὶ, προσέχοντες εἰς τὴν διατήρησίν του ὥσει Ἑστιάδες περὶ τὸ ἱερὸν πῦρ, ἃς μεταδώσωμεν αὐτὸ ἀκριφνὲς εἰς τέκνα τέκνων, σὺν δὲ προϊόντι τῷ χρόνῳ θέλει ἰσχύσει νὰ ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς παντὸς ὀθνείου στοιχείου καὶ ἔσται ἡ κρηπίς τῆς μελλούσης ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας.»

Καὶ θεοὶ ἀνάγκη πείθονται· αἱ δὲ εἰσηγήσεις τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης ὤθησαν ἐνίοτε τὰ Κράτη εἰς τὰ φρικωδέστατα τῶν ἔργων, εἰς τὰ μέγιστα τῶν ἐγκλημάτων.

Ἡ ἀποβολὴ τῶν γυναικοπαίδων ἦτο μέτρον σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον· ἀλλ' ἦτο ἄρα καὶ ἀπολύτως ἀπαραίτητον καθ' ὃν χρόνον ἐλήφθη; Ἀμφιβάλλω. Πλὴν ἂν, κατὰ τὸ

φρόνημα τοῦ Βαίλου Συμεῶνος Λειώνη ἢ τοῦ φρουράρχου Ἀνδρέου Φαλιέρου ἢ τοῦ ἐκτάκτου Προνοητοῦ Λουδοβίκου Δαρίβα ἦτο τοιοῦτο, βέβαιον εἶναι ὅτι εἴτε ἐξ ἀνοχῆς τούτων καὶ τοῦ φύλακος τῆς πύλης Νικολάου τοῦ Σεμιτεκόλου, εἴτε ἐξ ἀδυναμίας των καὶ ἐξ ἐλλείψεως πειθαρχίας καὶ αὐστηρᾶς ἐπαγρυπνήσεως, οἱ μισθοφόροι Ἰταλοὶ παρεβίασαν τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν οὐ μόνον κρύψαντες τινὰς τῶν ἐπιταχθέντων ἐξελθεῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ σχοινίων ἀναβιβάσαντες πολλοὺς ἄνδρας καὶ πλείστας γυναῖκας ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ ἄστεως. Μήπως δὲ ταῦτα ἐπραξάν ὑποκινούμενοι ὑπὸ φιλανθρωπικοῦ αἰσθήματος; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Οὐχὶ ὁ πρὸς τὰ ἄθλια ἐκεῖνα πλάσματα οἶκτος ἀλλὰ τοὺς μὲν ἢ φιλαργυρία ὤθει, τοὺς δὲ ἢ λαγνεῖα παρώρμα, χορηγοῦντας ἄσυλον ἢ ψυχίον τι εἰς ἐκείνους οὓς πρότερον εἶχον ἀποστερήσει παντὸς τιμαλφοῦς καὶ ἀπογυμνώσει ἢ ἐμποροιοῦντας εἰς τὰς ὥρας ἐχούσας γυναῖκας καὶ ἐκδιάζοντας νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὰς ἀσελγεῖς των ὁρέξεις τῇ ἀπειλῇ ἐξώσεως σημαίνουσῃς βέβαιον θάνατον. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἠτίμασε το γένος αὐτοῦ ὁ προϊστάμενος τῶν ἐφοδίων Ζαχαρίας ὁ Βάρβαρος, Βενετὸς εὐγενῆς, μᾶλλον δὲ ἀγενέστατος καὶ κτηνωδέστατος (13).

Τοὺς πενόμενους καὶ μὴ ἔχοντας τι νὰ δώσωσι προβάλλοντες ἐκ τῶν τειχῶν οἱ γεννάδαι οὗτοι ὕβριζον καὶ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ κατατρυχομένους βλέποντες οὐ μόνον δὲν ἤλσαν ἀλλ' εἰ τυχόν τις οἰκτεῖρων προσέριπτε τοῖς τάλαιπώροις ἐκείνοις τεμάχιον ἄρτου, τοῦτον ἐπληττον, ἐβασάνιζον καὶ βιαίως τοῦ φρουρίου ἀπέβαλλον (14), ὃ δ' ἀπόβλητος ὁπότερον ἄρα εἶχεν ὠμότερον ἐχθρὸν, τὸν Χαῖρατίνην (15) ἢ τοὺς φυλάττοντας τὸ φρούριον Ἰταλοὺς; Θέλεις ἀπορήσει, ὦ φιλτάτη Σοφίανῃ, πῶς δισχίλιοι ὄντες οἱ ὀπλοφοροῦντες ἐκ τῶν Κερκυραίων ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως ἠνέχθημεν τοσαῦτα ἀνομήματα ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν διαπραττόμενα. Ἀλλὰ παύση ἀποροῦσα ἂν

συλλογισθῆς ὅτι οἱ Ἴταλοι, συμπεριλαμβανόμενων καὶ τῶν πληρωμάτων τεσσάρων ἐκκενωθέντων κατέργων, ἦσαν πλείονες τὸν ἀριθμὸν, ὅτι οὔτε εἰς χωριστὰ τάγματα ἤμεθα συσσωματωμένοι, οὔτε ὁμοφύλους εἶχομεν ἀξιωματικούς καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἡ σύνεσις, ἡ φιλοπατρία καὶ ὁ κίνδυνος μερίζονος συμφορᾶς ἀπέτρεπον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἐσωτερικῆς στάσεως καθότι ἡ ἔκρηξις αὐτῆς καὶ οἱ ἡμέτεροι σπαραγμοὶ ἤθελον ἀποβῆ ὁ ἀξιολογώτερος τῶν Ὀθωμανῶν σύμμαχος πρὸς ὑπόταξιν τῆς Νήσου.

β. Ὁ Χαϊρατίνης, διαταγῇ τοῦ Σουλεϊμάνου, εἰσέπλευσεν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Κερκύρας ἐκ τοῦ πρὸς βορρᾶν στομίου αὐτοῦ ἐπὶ πεντήκοντα πλοίων κομιζόντων 25,000 ἀνδρῶν καὶ πυροβόλα τριάκοντα καὶ πέντε διὰ τὴν πολιορκίαν. Ἡ ἀποβίβασις δὲ ἐγένετο εἰς Ποταμὸν (16) τῇ 26.ῃ τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου (17). Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ ῥηθείς Χαϊρατίνης, ὁ Ἀγιάς Πασᾶς καὶ μετ' αὐτῶν ἐστράτευον ὁ Ἀγᾶς τῶν Γιανιτζάρων καὶ ὁ τῶν Ἰαγκάγκων ἡ ἀτάκτων, ὁ Βιλέρβεης τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ Μουσταφᾶς Πασᾶς. Ὁ στρατὸς οὗτας διηρέθη εἰς δύο ἀγῆματα ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐκίνησεν πρὸς πολιορκήσιν τῆς πόλεως, τὸ δὲ διεσπάρη εἰς τὰς κωμοπόλεις.

Ὁ ἐχθρὸς κατέλαβε τὰς ἐπικαιροτέρας θέσεις τῶν προαστείων ἢ ἐξοπολίου, τοῦτέστι, τὸν γήλοφον τοῦ κρεουργείου, λεγόμενον καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἢ καὶ Ἑβραιοβούνιον (18), τὸν τῶν Ἀγίων Πατέρων, καὶ τὸν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Υ. Θ. τῶν Καθασιλέων. Ἐχαρὰκῶθη ἐν αὐτοῖς καὶ ἔστησε κανονοστοιχίας ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξ ὀκτῶ πυροβόλων, ἐν τῷ δευτέρῳ ἐκ πέντε καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ἐξ ἑνδεκα, ἐν συνόλῳ ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων πυροβόλων (19). Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι ἤρξαντο πυροβολοῦντες τὸ φρούριον ἄνευ ἐπιτυχίας (20), ἡμεῖς δὲ διὰ τῶν βομβορριπτήρων μας καὶ κανονίων οὐ μόνον ἀντεπυροβο-

λοῦμεν αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐξόδους συνεχεῖς ἐπεχειροῦμεν καθ' ἃς καὶ τινὰς ἐκ τῶν πολεμίων ἐζωγροῦμεν.

Οἱ ἄβέλτεροι Ἀγαρηνοὶ εἶχον στήσει τῇ 1.ῃ τοῦ λήξαντος Σεπτεμβρίου καὶ μέγα τηλεβόλον ἐν τῷ νησιδίῳ τοῦ Μαλιπιέρου(21), ἀλλὰ τοιαύτην αἱ ἀποπεμπόμεναι σφαῖραι περιέγραφον παραβολὴν, ὥστε ἀντὶ νὰ προσβάλῃσιν ὑπερηκόντιζον τὸ φρούριον καὶ ἔπιπτον πρὸς μεσημβρίαν ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Ἐπομένως τὸ τηλεβόλον τοῦτο, ὁπερ σκωπτικῶς ὠνομάσαμεν *Τοπ-Σο.λεῖμάρ*, ἀπέβη ἀντικείμενον μᾶλλον διασκεδάσεως ἢ φόβου τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ, οἵτινες ἐκάστην βολὴν συνωδεύομεν μετὰ τῶν χλευαστικῶν ἀλαλαγμῶν μας. Ὡς ἐκ τούτου χολωθείς ὁ Πυρροπῶγων μετὰ τρεῖς ἡμέρας διέταξε νὰ παύσῃ ἐκεῖθεν τὸ πῦρ καὶ ἄλλα ἐμυχανεύθη κακά.

Ἰδὼν ὅτι τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως εἶναι χθαμαλώτερα κατὰ τὸ νότιον μέρος καὶ ἄρα παρῆχον μείζονα ἐλπίδα ἐπιτυχίας τοῖς πολιορκηταῖς ἔστρεψεν αὐτόθι τὸν στόλον, πλὴν ἕνεκα τῶν ἐκεῖ ὑφάλων καὶ σπιλάδων ἀπέβησαν δύσκολοι αἱ κινήσεις καὶ οἱ ἐλιγμοὶ τῶν πλοίων πυροβολούντων ἐν τούτοις ἐκ τῶν πρωρῶν. Σφοδρότερον ἀπηντήσαμεν ἡμεῖς ἐκ τοῦ φρουρίου πολλὴν ἐνεγκόντες φθορὰν εἰς τὰ ἐχθρικά σκάφη ἐξ ὧν ἕν κατεβυθίσσαμεν αὐτανδρον. Οἱ Κερκυραῖοι ἤμεθα καλῶς ἐξησκημένοι εἰς τὸ σκοποβολεῖν· ἐγὼ δὲ βλέπων μεταξὺ τῶν πλοίων τῶν πολεμίων τὴν ναυαρχίδα, διακρινομένην ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ παρασήμου παριστάνοντος ἐπίχρυσον δράκοντα ὄρθιον καὶ ὡς ἀπειλοῦντα τὴν πόλιν, ἔθουνον τρεῖς σφαῖρας κατ' αὐτῆς. Ἡ πρώτη κατέθραυσε ἕνα τῶν ἰστών της· ἡ δευτέρα ἀνῆρπασε τὸ ἔμβολον κατακραυνώσασα τὸ δρακόντιον παράσημον· ἡ τρίτη διέτρησε τὴν πρύμνην τοῦ ἤδη πυκνοῖς ἐρετμοῖς ἀπάραντος πλοίου. Τότε δὴ οἱ στρατιῶται τρεῖς ἐκραύγασαν “*Ζήτω ὁ Λέων.*”

Τὴν ἐπιούσαν, 5 τοῦ Σεπτεμβρίου, ῥαγδαία ἔπιπτεν ἡ βροχὴ· ἐμαίνετο ὁ ἄνεμος· βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ διε-

δέχοντο ἀλλήλας ἐν τῷ νεφελῳ̄δει οὐρανῷ. Ὁ συριγμός τοῦ ἀνέμου, ὁ πίτυλος τοῦ ὑετοῦ, ὁ πάταγος τῶν κυμάτων ῥηγνυομένων ἐπὶ τῶν βράχων ἐμειγνύοντο μετὰ τοῦ ἀλαλαγμοῦ τῶν Ἀγαρηνῶν, τῶν φωνῶν τῶν σκοπῶν, τῶν οἰμωγῶν τῶν ἐν Μανδρακίῳ καὶ ἐν τῷ Ἰσιδωρεῖῳ ἀκρωτηρίῳ καταφυγόντων ἐγκατοίκων. Ράκη ἐνδεδυμένοι, ἡμίγυμνοι, ῥυπαροὶ, ἄσιτοι, πυρέσσοντες, μᾶλλον σκελετοὶ ἢ ἄνθρωποι, ἔκειντο οὗτοι ἐν τῷ ὑπαίθρῳ, ὕπτιοι ἢ πρηνεῖς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μαστιγούμενοι ὑπὸ τῆς θυέλλης, ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς κακώσεις καὶ ὕβρεις τῶν ἐχθρῶν, ἀπωθούμενοι ὑπὸ τῶν ὀμοθρήσκων καὶ ὁμοφύλων καὶ ἐπικαλούμενοι τὸν θάνατον ὡς μόνην σωτηρίαν, ὡς μόνην ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν των.

Ἐν μέσῳ τῆς διαμάχης ἐκείνης τῶν στοιχείων οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀποπειραθῶσι τελευταίαν καὶ ἀπεγνωσμένην ἀπόπειραν, τὴν ἐφοδὸν δηλ. τοῦ φρουρίου ἐκ τοῦ μέρους τῆς ξηρᾶς καὶ πραγματικῶς προσέβησαν μέχρι τῆς τάφρου· ἀλλ' ἡμᾶς ἐκ τῶν κινήματων των νοήσαντας ἐγκαίρως τὸν σκοπὸν των εὗρον ἐτοιμοὺς νὰ τοὺς ὑποδεχθῶμεν ὡς προσῆκει. Ἀνδρείως ἀνθιστάμενοι διὰ τοξευμάτων, λίθων καὶ πυρὸς ἀπεκρούσαμεν αὐτοὺς οἷτινες στρέψαντες ἐπὶ τέλους τὰ νῶτα κατησχυμμένοι ἔφυγον, ἡττημένοι καὶ βλασφημοῦντες.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην, ὁ μὲν Ἁγίας Πασᾶς ἐμήνυσε τῷ Φρουράρχῳ, Προνοητῇ καὶ Βασιλῷ, ὅτι ἂν ἔστεργον νὰ παραδώσωσι τὴν ἀκρόπολιν ἐπετρέπετο αὐτοῖς καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς νὰ ἔχωσι σώαν τὴν ζωὴν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν ἐλευθέρως καὶ ἀνενοχλήτως ὅσοι ἂν ἐβούλοντο, ἐκεῖνοι δὲ ἀπήντησαν· “ Δὲν παραδιδόμεθα, ἀλλὰ μέχρι “ τελευταίας πνοῆς θέλομεν ὑπερασπισθῆ τὰ τεῖχη ταῦτα “ ἅτινα δὲν θέλεις ὑπερπηδῆσαι εἰμὴ πατῶν ἐπὶ τῶν “ πτωμάτων μας.”

Τοιαύτης τυχὸν ἀπαντήσεως, ὁ Ἁγίας μετέβη εἰς τὴν

Ἡπειρόν δρομαῖος καὶ συνεβούλευσε τῷ Σουλεϊμάνῃ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας ἐπειπὼν ὅτι τὸν στρατὸν κατέτρυχεν ἡ πείνα καὶ ἐδεκάτιζε νόσος ἐπιδημική· ὅτι ὁ ἴδιος ὑπέφερε παρὰ τῶν πολιορκουμένων πλείονα τῶν ὧσων ἐπροξένει κακῶν καὶ ἐπεθύμει ὀλίγην ἀνάπαυσιν· ὅτι μάλιστα οἱ Γιανίτζαροι ἤρξαντο θορυβοῦντες καὶ ἀπαιτοῦντες τὸν ἀπὸ τῆς νήσου ἀπόπλουν· ὅτι ἡ περαιτέρω ἐν ταύτῃ διαμονὴ ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος καθότι ἐνδέχεται νὰ ἐνθωσῇ οἱ δύο στόλοι τοῦ Δωριά καὶ τοῦ Πεζάρου οἵτινες ἤθελον βεβαίως καταστρέψει τὸν ἤδη πολλὰ ἐκ τοῦ πολέμου παθόντα τουρκικόν.

Ὁ Σουλεϊμάνης, ὁ ὑπερήφανος Σουλεϊμάνης, ὁ ὑποτάξας τὴν Βούδαν καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς Βιέννης προελάσας τῷ 1529, ἐπέπρωτο τῷ 1537 νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι ἐνὸς σκοπέλου τοῦ Ἰονίου πελάγους! Προσεκάλεσε τὸν διατελοῦντα αἰχμάλωτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Ἑνετὸν Βαίλον ἥτοι πρεσβευτὴν καὶ, ὡς ἐπληροφορήθη, τῷ εἶπε τάδε· «ὁ φίλος μου Βασιλεὺς Φραγκίτικος τῆς Γαλλίας καὶ ἐγὼ ὁ Πατισὰχ τῶν πιστῶν ὁσμάνλιδων, συμμαχήσαντες κατὰ τοῦ προπετοῦς Καρόλου τοῦ Ε'. οὐ φίλην, ἀλλ' οὐδὲ κεκηρυγμένην ἐχθρὰν ἔσχομεν τήντων Ἑνετῶν πολιτείαν ἥτις προὔτιμήσε κατὰ τὸ φαινόμενον νὰ μὲν ὀυδετέρα καὶ ἀδιάφορος θεατὴς μεταξὺ τῶν τριῶν ἐμπολέμων Δυναμῶν. Αἱ συμπάθειαι σας ὅμως ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ λάθρα χορηγοῦντες τὰς βοηθείας σας εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς ἐκαιροφιλαχτεῖτε τὸν ἀρμόδιον περιμενόντες καιρὸν ὅπως ἀφαιρέσητε τὴν προσωπίδα καὶ κηρυχθῇτε ἀναφανδὸν ἐχθροί μου. Ὁ νοῦάρχος Ἀνδρέας ὁ Δωριάς δὲν ἔλαβε ἄρα γε παρ' ὑμῶν ζωτροφίας καὶ ἐφόδια παραπλέων τὴν Κέρκυραν ἀπὸ Λευκίμμης μέχρι Κασσιώπης; Μεταξὺ τοῦ λιμένος τῆς κωμοπόλεως ταύτης καὶ τοῦ νησιδίου Ἐρικουσῆς δὲν προσέβαλε δεκαπέντε τουρκικὰ πλοῖα ἐξ ὧν ἄλλα μὲν συνέλαβεν, ἄλλα κατεβύθισε; Τίνας ἐκεῖνός εἶχε κατασκόπου; ἐπιμελεστέρους τῶν Βενετῶν, οἵτινες καὶ κατὰ τοῦ

στολίσκου τοῦ Ἰανούση Βέη τὸν ὠθησαν, ὃν κατε-
 ναυμάχησε, καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κατέργων μου ἃ
 παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἐκάκωσε καὶ ἤχμα-
 λώτευσε, μεθ' ὧν δε ἀπέπλευσεν εἰς Σικελίαν; Αὐτὸς
 ὁ ὑμέτερος Ἀλέξανδρος ὁ Κονταρηνὸς ὁ τὴν προφυλακὴν
 διοικῶν τοῦ στόλου τοῦ Πεζάρου ἄνευ προκηρύξεως
 πολέμου δὲν ἤρξατο τὰς ἐχθροπραξίας προσβαλὼν παρὰ
 τὸν Ὀδροῦντα ἐν πλοῖον Ὀθωμανικὸν ὃ κατεπόντωσε
 φονεύσας τοὺς ἐκ τοῦ πληρώματος πειραθέντας διὰ τῆς
 νήξεως νὰ σωθῶσι; Ἀφοῦ τοιαῦτα ἀνόσια διεπράξατε
 καὶ ἀφοῦ ἡ παρελθοῦσα εἰς χεῖράς μου ἐπιστολὴ τοῦ
 Δωρία πρὸς Ἰερώνυμον τὸν Πέζαρον μὲ ἐβεβαίωσε πε-
 ρὶ τῆς μεταξὺ αὐτῶν συνεννοήσεως (22), προσέταξα
 τοῖς ὀπλαρχιγοῖς μου ν' ἀποβιβάσωσι τὸν ἀνδρεῖον καὶ
 ἀκαταμάχητον στρατὸν μου εἰς τὴν ἡμετέραν κτῆσιν
 τὴν Κέρκυραν. Ταύτην σὺν Θεῷ θέλω κυριεύσει καὶ μέχρις
 αὐτῆς τῆς ἡμετέρας πρωτεύουσης προσέλθει καὶ
 ἀπὸ τοῦ βουκενταύρου νυμφευθῇ ἐγὼ ἀντὶ τοῦ Δόγου
 σας τὴν θάλασσαν, ἂν ἡ Κυβέρνησις ἡμῶν δὲν μοὶ
 δώσῃ τὴν δέουσαν ἱκανοποίησιν ἀποτίουσά τας ζη-
 μίας ἃς, καίτοι μὴ κεκηρυγμένη πολεμία ἀλλ' ὡς πο-
 λεμία πολιτευομένη, ἐπήνεγκεν εἰς τὸν κραταῖον στό-
 λον μου. Ἄν συνετισθῇ καὶ ἀποδεχθῇ τοὺς προτει-
 νομένους ὁρους, φίλοι αὖθις γενόμεθα καὶ τὴν ἐπιχεί-
 ρησιν τῆς Κερκύρας ἐγκαταλείπω.

Ὁ δὲ φρόνιμος Ἐνετὸς μειλίχῳ τῷ τρόπῳ ἀπεκρίνατο
 τῷ ὑπερόπτη μονάρχῃ τὰ ἑξῆς. “Εἰς τίνα δὲν εἶναι γνω-
 στὴ ἡ ἰσχὺς τοῦ βραχίονος τῆς Ἑμετέρας Ὑψηλότητος;
 Τὸ ὄνομάτης φερόμενον ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς φήμης πε-
 ρίπυστον ἐγένετο ἀπὸ περάτων μέχρι περάτων τῆς οἴκου-
 κουμένης, τρομερὸν τοῖς ἐχθροῖς, ποθητὸν τοῖς φίλοις,
 σεβαστὸν τοῖς πᾶσι. Διὸ καὶ ἡ τῶν Βενετῶν Σύγκλητος
 καὶ ὁ Γαληνότατος Ἠγεμὼν ἐπεθύμησαν πάντοτε καὶ
 ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀπολαύωσι τῆς φιλίας Σου καὶ διατελῶ-

“ σιν ἐν διαρχεῖ σχέσει εἰρηνικῆς γειτονίας, ἀπέσχον δὲ
 “ τὸ κατὰ δύναμιν παντὸς ἔργου δυναμένου τὴν δυσπι-
 “ στίαν Σου νὰ διεγείρῃ ὡς πρὸς τὴν καλὴν προαιρεσίν
 “ των. Ἀφ’ ἐτέρου ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ ἀρνηθῶσιν εἰς
 “ ἐκείνους οἵτινες δυστυχῶς ἐφείλκυσαν τὴν ἐπ’ αὐτῶν
 “ δυσμένειάν Σου καὶ διάκεινται ἐν πολέμῳ μετὰ τῆς
 “ Ὑψηλότητός Σου ὅ,τι δὲν ἀπάδει πρὸς τῶν οὐδετέρων
 “ τὰ δίκαια καὶ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας. Οὐ-
 “ δὲ τὴν οὐδετερότητα παρεδιάσαμεν χορηγήσαντες ἐν
 “ τοῖς ἐπινείοις ἡμῶν καταφυγὴν εἰς τὰ τῶν Ἰσπανῶν
 “ πλοῖα καὶ ζωοτροφίας, ἀλλ’ ἐποιησάμεθα χρῆσιν δι-
 “ καιώματος ἀνήκοντος εἰς πᾶν αὐτόνομον Κράτος. Ὁ
 “ Δωρίας δὲν προσέβαλε τὰς τριήρεις Σου ἐντὸς τῆς αἰ-
 “ γιαλίτιδος γραμμῆς τῆς ἡμετέρας ἐπικρατείας. Σὲ
 “ ἠπάτησε δὲ ὁ εἰπὼν ὅτι δῆθεν ἡμεῖς ἐπληροφοροῦμεν
 “ αὐτὸν περὶ τῶν κινήματων τοῦ στόλου Σου. Τὸ γεγονὸς
 “ τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν προφυλακὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Κον-
 “ ταρηνοῦ εἶναι βεβαίως λυπηρὸν, πλὴν οὐχὶ ἡμεῖς ἡρ-
 “ ξάμεθα χειρῶν ἀδίκων ἀλλ’ εἰς τῶν πλοιάρχων Σου.
 “ ὅστις οὐ μόνον παρέλειψε νὰ χαιρετήσῃ τὰ ἐνετικά
 “ πλοῖα κατὰ τὴν παραδεδεγμένην ἐθιμοταξίαν, ἀλλὰ
 “ καὶ ἀλαζονευόμενος ἐπυροβόλησεν κατ’ αὐτῶν, τοῦθ’ ὁ-
 “ περ προῦκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐκδίκησιν τῶν
 “ ὕβρισθέντων καὶ παραλόγως προσβληθέντων. ” Ἄν ἐπιθυ-
 “ μῆς τὴν εἰρήνην, ταύτην καὶ οἱ Βενετοὶ διακαῶς ἐπι-
 “ ποθοῦσι· τὸ ἐπ’ ἐμοὶ ὅμως μὴ ἔχων εἰδικὴν ἐντολὴν
 “ δὲν δύναμαι νὰ διαπραγματευθῶ τὰ περὶ τὴν συνομο-
 “ λόγησιν αὐτῆς, καὶ τοι πρόθυμος εἰμί νὰ ἀναγγείλω ὅ-
 “ σον τάχος τῇ σεβαστῇ Κυβερνήσει μοι τοὺς ὑπὸ τῆς
 “ Ὑψηλότητός Σου προτεινομένους ὁρους ζητῶν τὰς ἐπὶ
 “ τούτῳ ὁδηγίας. ”

Ὁ Σουλτάνος ὅμως δὲν περιέμενε τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἑ-
 νετικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ διέταξεν ἵνα ὁ στρατὸς τοῦ
 ἀμέσως ἰκκενώσῃ τὴν Κέρκυραν καὶ ἀναχωρήσῃ. Τοιοῦτο-

τρόπως οἱ Τοῦρκοι ἀπέπλευσαν τῇ 12.ῃ λήξαντος Σεπτεμβρίου ἀφοῦ πρῶτον κατέστρεψαν καὶ ἠφάνισαν ὅ,τι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ λήσωσιν, κατέσφαξαν ὅσα κτήνη δὲν ἐκόμισαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ κατεκρεοῦργησαν τοὺς κατοίκους. "Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ προδεθνηκότες τὴν ἡλικίαν, νήπια θηλάζοντα καὶ τυμβογέροντες, ἅπαντες ἐν στόματι μαχαίρας ἀπέθανον ἐξαιρέσει τῶν ἐντὸς τοῦ φρουρίου Κορυφῶν καὶ τοῦ πύργου τοῦ Ἀρχαγγέλου (23) ἀποσωθέντων, τῶν καταφυγόντων εἰς τὰ κρησφύγετα τῶν δασῶν καὶ τῶν ὀρέων ἢ εἰς ὑπονόμους καὶ σκοτεινὰ ὑπόγεια καὶ σπήλαια, καὶ τῶν ἀπαχθέντων διαμυρίων αἰχμαλώτων (24).

γ. Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀποπλεύσεως τῶν Ὀθωμανῶν ἐξῆλθον τοῦ φρουρίου. Ὅποιον θέαμα προσέβαλε τοὺς ὀφθαλμούς μου! Ἐνθυμῆσαι, ὦ Σοφιστὴ, τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τῆς ἔξω πόλεως τῶν Κορυφῶν τὰ μαρτυροῦντα τὸν πλοῦτον, τὴν εὐμερίαν καὶ δὴ καὶ καλαισθησίαν τῶν κατοίκων τῆς (25); Ἐνθυμῆσαι τὰ μέγαρα τοῦ εὐγενοῦς Ἀδράμη (26) καὶ τοσούτων ἄλλων διακρινόμενα διὰ τὸ εὐρυθμον τῆς κατασκευῆς τῶν, διὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα, τὰς ἐντοιχίους γραφὰς καὶ τὰ ἀγάλματα μεθ' ὧν ἐκοσμοῦντο, διὰ τοὺς μυριπλόους παραδείσους, τοὺς κατασκίους λαβυρίνθους, τὰ ἀναθρόντα τῶν κρηνῶν ψυχρινὰ ὕδατα ὧν αἱ πίδακες ἀντηνάκλαζον τῆς Ἥριδος τὰς χροιάς; Ἐνθυμῆσαι τοὺς εὐδμήτους καὶ καλλιμαρμάρους Ναοὺς ὑπὸ τοῦ βυζαντινῶς θόλου τῶν ὁποίων ἀνεπέμπομεν δεήσεις καὶ θυμίαμα εἰς τὸν Ὑψιστον; Πάντα ταῦτα σποδὸς, πάντα κεῖνται σωρὸς ἐρειπίων. Ὅπου ἐπήνθει τὸ κάλλος, ὠρχοῦντο μεδιῶσαι αἱ Χάριτες, ἔπαιζεν ὁ ἔρως, ἐσχίρτα ἡ χαρὰ καὶ ἡ Μελοπομένη ἐτόνιζε τοὺς μελιχροὺς ὕμνους αὐτῆς ἐπὶ τῆς λύρας καὶ τῆς κιθάρας, ἐκεῖ σαπρὰ καὶ δυσώδη πτώματα μολύνουσι τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ κόρακες ἀδδηφάγοι ἐμπήγουσι κρώζοντες τοὺς γαμψοὺς καὶ ὀξεῖς ὄνυχας καὶ τὰ ἐπίγρυπα ῥάμφη εἰς τὰς σάρκας τῶν νε-

κρῶν ἀνθρώπων, ἵππων, κυνῶν, βοῶν, ἀμνῶν, αἰγῶν ὧν τὰ μέλη φύρδην μίρδην συσσωρευμένα σχηματίζουσι τερατώδη καὶ δύσμορφα συμπλέγματα βεβυθισμένα ἐν τῷ λύθρῳ τοῦ αἵματος — αἵματος ἀνθρωπίου μὲ τὸ τῶν κτηνῶν καὶ θηρίων συμπεφυρμένου (27). Ὅπου οἱ ἱερεῖς ἄλλοτε ἐνδεδυμένοι τὰ χρυσοῦφанта ἄμφω ἐτέλουν τὴν θείαν μυσταγωγίαν καὶ ἀντεφώνουν χοροὶ ψαλτῶν καλλιφόνων ἐπικρατεῖ νεκρώσιμος σιωπὴ καὶ ἐρημία. Τὴν σιωπὴν οὔτε αἱ οἰμωγαὶ οὔτε οἱ στεναγμοὶ καὶ κλαυθμοὶ διακόπτουσι καθότι τοὺς ἐπιζήσαντας τοσοῦτω ἐξέπληξε καὶ ἐμώρνανεν ἡ συμφορὰ, ὥστε κάθηνται χαμαὶ, μὲ ἄτονον βλέμμα, κεκυφότες, ἀκίνητοι, ἐμβρόντητοι, ἀνάληγτοι ὥσπερ βλάκες (28). Ἄν τούτου ἐγείρῃς τὴν κεφαλὴν ἅμα ἀποσύρῃς τὴν χεῖρα ἡ κεφαλὴ καταπίπτει ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἂν ἐκείνου τὸν βραχίονα τινάξῃς, ὡς ἀναίσθητος δὲν στρέφεται ἵνα ἰδῇ σε τὸν ἐνοχλοῦντα.

Οἱ Βενετοὶ, ὅτε ὑπώπτευθον τοὺς πολεμίους σκοποὺς τοῦ Σουλεϊμάνου, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ φρουρίου διέταξαν τὴν κατεδάφισιν τρισχιλίων οἰκιῶν, ὅσας δὲ δὲν κατεδάφισαν οἱ Βενετοὶ ταύτας ἐπυρπόλησαν πρὶν ἢ ἀναχωρήσωσιν οἱ Τούρκοι (29). Πλὴν οὗτοι οὐ μόνον λίθον ἐπὶ λίθῳ δὲν ἀφῆκαν ἐν τῇ ἔξω πόλει καὶ τοῖς προαστείοις, ἀλλὰ καὶ τὰς εὐανδρούσας κώμας καὶ τὰ χωρία πυρὶ καὶ σιδήρῳ κατηρείπωσαν, τὰς κομψὰς ἐπαύλεις ἀπετέφρωσαν, τὰ δένδρα βρίθοντα καρπῶν κατέκοψαν. Τοὺς χλοεροὺς λειμῶνας, τὰς βοτρυοφόρους ἀμπέλους, τοὺς κατὰ φύτους ἀγροὺς ἐφθειραν οἱ πόδες τῶν ἵππων τῶν Σπαχίδων, ὁ ἀκινάκης τῶν Γιανιτζάρων, ὁ δαυλὴς τῶν Ἰαγκάγκων. Διῆλθον οὗτοι τὴν ὥραίαν νησὶν μας ὡς λαίλαψ πᾶν τὸ ἐντυγχάνον ἐν τῇ τρομερᾷ τροχιᾷ τῆς ἀναρπάξουσας, συμπαρὰσύρουσας, ἐκριζοῦσας, συντρίβουσας, ἐξοντοῦσας.

Σκευῶν, ἐπίπλων καὶ μυρίων ἄλλων ἀντικειμένων ἀκκτονομάστων συντρίμματα ἐνέφραττον τὰς ὁδοὺς ὧν οὐκέτι ἐφαίνοντο τὰ ἵχνη, εἰς τρόπον ὥστε εἶχε κατασταθῇ δύ-

σκολος καὶ σχεδὸν ἀδύνατος ἢ ἐν αὐταῖς κυκλοφορία καὶ ἐπίπονον τὸ ἔργον τῶν στρατιωτῶν οἵτινες βραδύτερον εἶχον διαταχθῆναι ἀποκαθαίρωνσι τὸν τύπον ἐκ τε τῶν ἄλλων συμφορημάτων καὶ τῶν πτωμάτων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, ὅτε ἤρξατο ἡ ἀποσάφωσις, ἐφορτόνοντο εἰς μεγάλα ὀχήματα, μετεκομίζοντο οὕτω εἰς εὐρυχώρους λάκκους καὶ ἐκεῖ ἐρρίπτοντο σωρηδὸν καὶ ἐθάπτοντο.

Ἀπεμακρύνθη ὅσον μοι τὸ ἐφικτὸν τάχιον ἐκ τῆς θέσεως ὅπου ἦτο ποτὲ ἡ ἑξὼ πόλις τῶν Κορυφῶν Ἀπευθύνθη πρὸς μεσημβρίαν καὶ φθάς εἰς τὴν Νεκροθάλασσαν εὖρον εὐτυχῶς παρὰ τὴν ἀκτὴν ἐν ἀκάτιον μετὰ τὰς κόπας του. Ἦτο ἔτι ζῶν, ἦτο νεκρὸς, ἦτο αἰχμάλωτος ὁ λεμβοῦχος; Κύριος οἶδε. Ἐμβὰς εἰς τὴν λέμβον διεπεραιώθη κωπηλατῶν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθη καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ Πέραμα (30), ἀφῆκα πρὸς ἀριστερὰν τὴν Κορησίδα (31) τὴν καλλίρρουν καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν κόμην Ἀσουμέτην (32).

Παρατήρουν ἐνταῦθα περίλυπος τὰ ἔτι καπνίζοντα λείψανα τῆς ἀγροτικῆς οἰκίας μου, ἔτε ἡσθάνθη ἐμαυτὸν βιαίως κλονιζόμενον καὶ εὗρέθη ἐχὼν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν μέγαν θηρευτικὸν κύνα μου, ὅστις ὀρθωθείς καὶ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας του στηρίζας ἐπὶ τοῦ στήθους μου ἔλειχε τὸ πρόσωπόν τοῦ δυστυχοῦς κυρίου του. « Ἰλδερὶμ » — τὸ ἐπώνυμον τοῦ πρώτου Βαγιαζήτ ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ κυνός μου, δι' ἐκέκτητο ὡς ἐκ τῆς ὠκύτητος τῶν ποδῶν του — « πεφιλημένε Ἰλδερὶμ, » ἀνεφώνισα θωπεύων αὐτὸν, « ὦ πόσον χαίρω βλέπων σε καὶ αὖθις μετὰ τοσοῦτον χωρισμόν. Καὶ πῶς κατώρθωσας, ταλαίπωρε, νὰ σωθῇς; » « Πῶς οἱ βάρβαροι δὲν σὲ ἀπέκτειναν; Ποῦ εὔρες τὴν τροφὴν σου καὶ δὲν ἀπέθανες ἐκ τῆς πείνης; » « Ὁ Ἰλδερὶμ ἐσκίρτα περιχαρὴς, τὴν οὐρὰν ἔσειε καὶ βαδίσας ὀλίγα βήματα πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄλλοτε γείτονός μου Νικολάου τοῦ Καρτάνου ἐστάθη, καὶ στραφείς πρὸς ἐμὲ ὑλάκτει ὥσεί προσκαλὼν με νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Τὸν ἡυχαρίστησα.

Τοῦ Νικολάου Καρτάνου (33) ὁ ἀνθὼν ὁ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἐπαύλευός του εἶχε μεταβληθῇ εἰς κοπρῶνα. Ἡ μοναδικὴ ὀροφὴ τῆς οἰκίας του ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, ὡς δ' ἐκ θαύματος εἶχε περισωθῇ τὸ ἰσόγειον οὔτινος ὅμως οἱ τοῖχοι ἐφαίνοντο μελανωποὶ καὶ ἡμίκαυστοι. Τὰ θυρώματα ἔλειπον, εἰσελθὼν δὲ ἀκωλύτως ἔσχον εὐθὺς ἀντιμέτωπον τὸν Μιχαὴλ Παπαδόπουλον, τὸν γυναικάδελφον τοῦ οἰκοδεσπότη.

δ. Εὐρισκόμην εἰς τὴν εὐρύχωρον αἵθουσαν ἥτις ἄλλοτε ἐχρησίμευεν ὡς ἐστιατόριον ἅμα καὶ δωμάτιον ὑποδοχῆς καὶ ὅπου σὺ καὶ ἐγὼ εἶδομεν τοσάκις συνηθροισμένην τὴν οἰκογένειαν τοῦ κοινοῦ φίλου μας Καρτάνου. Ἐδῶ ἐβλέπομεν τὴν Βασιλικήν, τὴν σεμνὴν οἰκοδέσποιναν, περιστοιχισμένην ὑπὸ τῶν πεσσάρων ὠραίων τέκνων τῆς, τοῦ Γεωργίου, τοῦ Ἐμμανουὴλ, τῆς Φωτεινῆς καὶ τῆς Καλῆς, καὶ τὴν φιλόστοργον τοῦ Νικολάου ἀδελφὴν Φραγκίσκαν· ἐδῶ πολλάκις ἔχουσα ἐπὶ τῶν γονάτων σου τὴν ζωηρὰν Καλὴν ἐθώπευες τὴν ἐρατεινὴν κεφαλὴν τις καὶ ἀπῆντας εἰς τὰς περιέρχους αὐτῆς ἐρωτήσεις· ἐδῶ, παρευρισκομένου καὶ ἐμοῦ, τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς σου διὰ Βενετίαν κατὰ τὸν παρελθόντα Μάιον (34) ἀποχαιρετίζουσα τὴν μικρὰν φίλην σου, τὴν ἡσπάσθης κλαίουσα, αὐτὴ δὲ σὲ ἀντησπάζετο περιπαθῶς καὶ προσηλοῦσα τοὺς μεγάλους μέλανας ὀφθαλμούς της εἰς τοὺς ἰδικούς σου σὲ ἠρώτα « διατὶ ἀναχωρεῖς, Σοφιανή; Φοβεῖσαι μὴ ἔλθωσι « καὶ σ' ἀφαρπάτῳσιν οἱ Τοῦρκοι; » — « Οὐδὲν φοβοῦμαι, » τῇ ἀπεκρίθης, « ἀλλ' ὁ πατὴρ μου μὲ διατάττει ν' ἀπέλθω εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μετ' αὐτοῦ καὶ ἐγὼ πρέπει νὰ ὑπακούσω, καθὼς σὺ ὀφείλεις νὰ ὑπακούῃς πάντοτε εἰς τὰς φρονίμους συμβουλὰς τῶν γονέων σου. » — Οὐδ' ἐγὼ « φοβοῦμαι », ἐπανελάβε τὸ ἐπταετὲς κοράσιον, « ἀλλ' ἡ μήτηρ καὶ ὁ πατὴρ μου καὶ ἡ θεία Φραγκίσκα καὶ οἱ ἀδελφοί μου εἶναι περιδεεῖς. »

Ὅτε ἐξῆλθες, στραφεῖσα πρὸς τὴν μητέρα της· « Οἱ

« Τούρκοι, » ἤρώτησε, « δὲν πιστεύουν εἰς ἓνα Θεόν ; —
 « Ναι, » ἀπήντησεν ἡ Βασιλική, « ἀλλὰ καὶ εἰς ἓνα
 « Ἀραβὰ ψευδοπροφήτην, ὀνομαζόμενον Μωάμεθ. »

— « Δὲν πιστεύουν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ; »

— « Τὸ Εὐαγγέλιον τῶν εἶναι τὸ Κοράνιον. »

— « Καὶ κατὰ τί διαφέρει τοῦ Εὐαγγελίου τὸ Κοράνιον »

— « Τὸ μὲν παραγγέλλει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον,
 « τὸ δὲ, τὸν ὄλεθρον τῶν ἀπίστων, τουτέστι, πάντων τῶν
 « μὴ μωαμεθανῶν. »

— « Ὅπότερος εἶναι χριστιανὸς καὶ ὁπότερος μωαμεθανὸς,
 « ὁ Φραγκῖσκος ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἢ ὁ Κάρολος ὁ
 « Αὐτοκράτωρ ;

— « Ἀλλὰ, τέκνον, ἀμφότεροι εἶναι χριστιανοί. »

— « Δὲν εἶναι δυνατὸν, διότι ἤκουσα τὸν πατέρα νὰ
 « λέγει ὅτι εἶναι ἀδιάλλακτοι ἐχθροὶ καὶ ὅτι πολεμοῦσιν
 « ὁ εἰς κατὰ τοῦ ἄλλου. »

Ἦτο ἀφέλεια ; ἦτο εἰρωνία ; ἀγνοῶ. Τὸ εὐστοχον ὅ-
 μως τῆς παρατηρήσεως, γενομένης ὑπὸ ἐπταέτιδος παιδὸς
 θέλει ἐκπλήξει οὐχὶ σὲ ἀλλὰ τὸν μὴ γνωρίζοντα ἐκ τοῦ
 πλησίον τὸ δαιμόνιον τοῦτο κοράτιον. Ἡ ὀρθὴ σκέψις τῆς
 θυγατρὸς τῆς ἐνέβαλεν εἰς ἀμηχανίαν τὴν Βασιλικήν, ἀλλ'
 ἐκείνη, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν ἄστατον παιδικὴν ἡλικίαν,
 ἐγκαταλείπουσα μίαν ιδέαν καὶ διολισθαίνουσα εἰς ἄλ-
 λην, « Ποῖος, εἶπε, εἶναι ὁ Χαϊρατίνης οὗτος ὃν ἔχετε πάντοτε
 « διὰ στόματος ; » — « Εἶναι, » ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ
 αὐτῆς, « εἶδος τι καρχαρίου ὃν ὁ Σουλτάνος ὁ Σουλεϊμὰ-
 « νης ἀπέδειξε στρατηγόν του. »

— « Οὐδέποτε εἶδον καρχαρίαν. Τί ζῶν εἶναι ;

— « Εἶναι θηρίον τῆς θαλάσσης. Ἀνατρέπει μετ' εὐ-
 « κολίας τὰ μικρὰ πλοῖα καὶ καταβροχθίζει ἄνθρωπον
 « ὡς σὺ καταπίνεις ὠόν. Πρὶν ἑπτὰ ἔτων, τῷ 1530,
 « εἰσῆλθε δυστυχῶς ἓν ἐκ τῶν θηρίων τούτων εἰς τὸν πορθμὸν
 « τῆς Κερκύρας καὶ κατέπιε τρεῖς ναύτας. Ἡ λαίμαργία
 « του ὅμως τὸν παρεκίνησε νὰ πλησιάσῃ παραπολὺ εἰς

« τὸν αἰγιαλὸν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ὑψου (35) καὶ ἐξο-
 « κείλας εἰς τὴν ξηρὰν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

— « Τὸ εἶδες; » ἠρώτησα ἐγώ.

— « Εἶδον τὸ εἶδεχθῆς κῆτος. Ἦτο πχυμῆγιστον. Εἶχε
 « μῆκος εἰκοσι καὶ τεσσάρων ποδῶν, αἱ δὲ σιαγόνες αὐ-
 « τοῦ καὶ ὁ οὐρανίσκος ἦσαν ἐφωπλισμένα μὲ ἐξ παραλ-
 « λήλους σειρὰς εὐκινήτων, ἀγκυλωτῶν ὀδόντων ».

— « Ὁ καρχαρίας οὗτος » ὑπέλαβεν ὁ τότε φθάς σεβά-
 σμιος Ἐρημέμιος τῆς παρακειμένης Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου
 Γεωργίου, « ὑπῆρξεν ἓν ἐκ τῶν τεράτων καὶ σημείων τοῦ
 « ἔτους ἐκείνου. »

Τῷ 1530 ἐγὼ ἀπεδήμουν διατρίβων ἐν Βονωνίᾳ ὡς
 φοιτητῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἐκείνου καὶ πρὸ ὀλίγων ἡ-
 μερῶν, ὡς ἠξέυρεις, εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὴν πατρίδα μου,
 ἠγνόουν δὲ παντάπασιν τὰ περὶ τεράτων καὶ σημείων. Ἰ-
 δὼν δὲ ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς ὅτι ἐγὼ τὸν ἠτένιζον μετ' ἀπο-
 ρίας, ἐξηκολούθησε τὸν λόγον ὡς ἔπεται.

— « Τῶν μεγάλων συμβάντων τὰ ὁποῖα μεταβάλλουσι
 « τὰς φάσεις τῆς κοινωνίας, ὡς ἐπίσης τῶν μεγάλων ἀν-
 « θρωπίνων συμφορῶν καὶ ἀναστατώσεων προηγούνται πολ-
 « λάκις παράδοξα τινὰ γεγονότα ἐκπλήττοντα τὴν φαν-
 « τασίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν ἐκείνοις ἐνσπείροντα τὸν
 « τρόμην εἴτε διὰ τὸ ἔκτακτον αὐτῶν καὶ ἀσύνηθες εἴτε
 « διότι φαίνονται ἀντρεπόντα τοὺς νόμους τῆς φύσεως.
 « Τὰ γεγονότα ταῦτα θεωροῦνται ὡς ἐξ ὕψους προμηνύ-
 « ματα (36). Σεισμοὶ συνεχεῖς, κατακλυσμαῖοι ἢ αἱμοστα-
 « γεῖς ὑετοὶ, πλημμύραι ποταμῶν, καταποντισμοὶ ὀλοκλήρων
 « χωρῶν, καταβυθίσεις πόλεων, ἐκρήξεις ἡφαιστειῶν, μα-
 « κροκόμων ἀστέρων ἐμφανίσεις, λιμοὶ καὶ λοιμοὶ, τερα-
 « τῶδεις τοκετοὶ, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα συνέβησαν
 « κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, ὅτε
 « τὴν φθισιῶσαν ἀρχαίαν λατρείαν διεδέχετο ὀλίγον κατ'
 « ὀλίγον ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς
 « ἢ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὅτε ἐκλονίζετο τὸ παλαιὸν καὶ

α ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἐκτίζετο τὸ νέον κοινωνικὸν οἰ-
 α κοδόμημα. Πρόσεξον. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ προμνησθέν-
 α τος ἔτους 1530 ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν νύκτας ἀπαίσιον
 α φλογωπὸν σέλας ἐξαστράπτειν κατ' ἄρκτον διέχεε τὰς
 α ἀκτῖνας αὐτοῦ καὶ ἐπεξέτεινεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν πρὸς
 α ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, πορφυροῦν τὴν ὑποκειμένην θάλασ-
 α σαν ἥτις ἐφαίνετο ὡς λεκάνη πλήρης αἵματος. Κατὰ δὲ
 α τὸν Μάϊον ἀνὴρ τις ἀγρότης ἐκ τῶν πέριξ τῆς πόλεως
 α χωρίων, ἀγαθὸς καὶ δίκαιος ὑπὸ πάντων φημιζόμενος, ἐνῶ
 α εἰσγάζετο γῆπεδόν τι καὶ ἤλαυνε ζευγὸς ἀροτῆρων βοῶν αἰφ-
 α νης εἶδε δράκοντα φοβερόν καὶ παμμεγεθέστατον, ἐκ δυσμῶν
 α μὲν ἔρποντα, ἔχοντα δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ στέφανον χρυσοῦν μὲ
 α λίθους διαυγεῖς κατὰστικτον, ὑπ' ἀμυθῆτου δὲ πληθύος
 α δρακοντίων ὡσεὶ δορυφόρων ἀκολουθοῦμενον, σὺν τούτοις
 α προχωρήσαντα πρὸς ἀνατολὰς καὶ γενόμενον ἄφαντον. Ἀλλ'
 α ἔνθα ἔτυχε διαπερῶν ὁ δράκων ἡ χλόη ἀπεξηράνθη καὶ τὰ
 α ἴχνη τοῦ διαβάντος ἐφαίνοντο (37). Τῷ αὐτῷ μηνὶ
 α νεανίσκος τις κωμήτης, ὀνόματι Στέφανος, κατηγορήθη
 α ἐπὶ ληστείᾳ. Οἱ δικασταὶ ἐξ ἀπατηλῶν τινῶν ἐνδεί-
 α ξειν ἐκλαβόντες ἑνοχὸν κατέγων αὐτοῦ τὴν ποινὴν τῆς
 α ἐξορύξεως τῶν ὀφθαλμῶν ἢ τῆς ἀποτομῆς τῶν χειρῶν
 α κατ' ἐκλογὴν τοῦ αὐτοῦ δὲ ἐξελέξατο τὴν πρώτην ἥτις
 α καὶ δημοσίᾳ ἐξετελέσθη. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατα-
 α δίκης ἡ τεθλιμμένη μήτηρ τοῦ ἀθώου καὶ ἐνδεοῦς Στε-
 α φάνου λαβοῦσα τῆς χειρὸς ὠδήγησεν εἰς τὴν παρὰ τῇ
 α ἀγορᾷ Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Λαζάρου καὶ ἐκεῖ ἐπεκα-
 α λείτο τὸ ἔλεος τῶν χριστιανῶν, πλὴν ὁ ἀνάπνηρος νέος
 α οὐ μόνον δὲν ἐκίνει εἰς οἶκτον, ἀλλὰ καὶ διήγειρε τὴν
 α ἀγανάκτησιν τῶν πολιτῶν ἐξονειδιζόντων αὐτὸν καὶ
 α καταρωμένων. Ταῦτα μὴ δυναμένη νὰ ὑπομείνῃ ἡ τλη-
 α παθὴς γυνὴ ἀπῆλθε τῆς πόλεως μετὰ τοῦ υἱοῦ της καὶ
 α μετέβησαν ἀμφότεροι εἰς Κασσιώπην (38). Εἰσελθόντες
 α εἰς τὴν αὐτόθι Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας ἔσχον τὴν
 α ἄδειαν νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐκεῖ. Τὴν νύκτα, ἥτις ἦτο

« ἡ ἐβδόμη πρὸς τὴν ὀγδόην Ματοῦ, ὁ Στέφανος κοιμώ-
 « μενος ἠσθάνθη δύο χεῖρας ψαυούσας τοὺς ὀφθαλμοὺς
 « αὐτοῦ, ἀφύπνισθεις δὲ εἶδε ζωηρὰν λάμψιν ἐντὸς τῆς
 « Ἐκκλησίας καὶ γυναῖκα εὐειδῆ τὴν ὄψιν καὶ προσμει-
 « διῶσαν αὐτῷ, εἶτα δὲ πλησιάσασαν ἔνθα ἴστατο ἡ
 « εἰκὼν τῆς Θεοτόκου καὶ γενομένην ἄφαντον, συγχεομένην
 « τρόπον τινὰ μετὰ τῆς πανσέπτου ἐκείνης εἰκόνης. Ὁ
 « νεανίας ἐκ θαύματος ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης εἶχεν ἀ-
 « νακτῆσαι τὴν ὄρασίν του πλὴν οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐκ με-
 « λανῶν ἐν τῇ διαπλάσει ἐγένοντο γλαυκοί (39).

— « Καὶ διατί; » ἠρώτησεν ἡ Καλὴ, ἥτις μετὰ με-
 γάλῃ προσοχῇ ἠκροῶτο τοῦ ἱερέως τὴν διήγησιν.

— « Κόρη μου » τῇ ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος μετὰ σοβαροῦ
 ἤθους, « ἀνεξιχνίαστοι εἶναι αἱ βουλαι Κυρίου. Πίστευε
 « καὶ μὴ ἐρεῦνα εἶναι δόγμα τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

— » Ἄλλ' ἂν οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἶναι θεοὶ, » ὑπέλα-
 βεν ὁ ἐκεῖ ἐντυχὼν Ἀντώνιος Καρτάνος, ὁ τοῦ Νικολάου
 συγγενής, « πῶς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀλλοιώσιν
 « αὐτῶν καίπερ πρεσβεύοντες τὸ ἀναλλοιώτον τῆς θεότητος;
 « Δὲν ἐξετάζω, » ἀπήντησεν ὁ Ἱερεὺς, « πιστεύω,,.

Ταῦτα εἰπὼν, ἐσυνέχισε τὸν πρῶτον λόγον.

— « Τὸν Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1531) ἀπειράριθ-
 « μοι διάττοντες ἀστὲρες ὥφθησαν ἐπὶ τινας νύκτας κατὰ
 « συνέχειαν διαθέοντες ἀστραπηδὸν τὰς οὐρανίους ἐκτάσεις
 « καὶ διακριὰς σβυνόμενοι (40). Τὸ ἐπιδὼν δὲ ἔτος 1531
 « παμμεγέθους κομήτης (41) ὡς πελώριος πυρρὸς μετεω-
 « ριζόμενος εἰς τὰ ὕψη ἐφ' ἡμῶν ἐνέπλησε τρόμου τοὺς
 « κατοίκους τῆς γῆς...

— « Παπᾶ! » ἀνεφώνησεν ἡ Καλὴ καὶ ἐρύθημα ἐλαφρὸν
 διεχύθη εἰς τὸ προσωπόντης, « περὶ πολλῶν τεράτων καὶ
 « σμυρίων ἐλάλησας, παρέλιπες ὅμως ἓν.»

— « Τὸ ποῖον,,; » ἠρώτησε μειδιῶν ὁ εἰθισμένος εἰς τὰς
 ἰδιοτροπίας τοῦ κορασίου Ἱερεὺς.

— « Μοὶ εἶπεν ἡ μήτηρ μου ὅτι νύκτα τινὰ τοῦ Αὐγού-

« στου, ὅτε ὁ οὐρανὸς ἔλαμπεν ἐκ τῶν μυριάδων ἐκείνων ἀστέρων οἵτινες ἐφαίνοντο καταπίπτοντες εἰς τὴν γῆν καὶ σθυνόμενοι, ἐγεννήθην ἐγώ.

— « Καὶ τὴν γέννησίν σου θεωρεῖς ὥς ἓν ἐκ τῶν ση-
« μείων τῆς ἐποχῆς; »

Ἡ Κκλὴ κατεβίβατε τοὺς ὀφθαλμοὺς, μετὰ τινα δὲ δευτερόλεπτα σκέψεως « Ἰσὺς » ἀπεκρίθη.

ε. Ἐπανέρχομαι μετὰ τὴν παρεκβολὴν ταύτην εἰς τὸν Παπαδόπουλον. Οὗτος μοὶ διηγήθη ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόδασιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ εἶχε συνενω-
θῇ μετὰ τῶν ἱππέων τοῦ Γεωργίου, Ἰωάννου καὶ Ἐμ-
μανουὴλ Μόρμوره (42), οἵτινες ἐνεδρεῦσχαντες ἐπέπεσον αἰφνηδίνῳ κατὰ τινος ἀπισπάζματος τῶν λεηλατούν-
των ἐχθρῶν καὶ ἄλλους μὲν κατέσφαζεν, ἄλλους δὲ ἡχμαλώτευσαν· ἔπειτα δὲ ἐκλείσθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἀρ-
χαγγέλου ἔνθα εἶχον καταφύγει περὶ τοὺς τρισχιλίους κατ-
οίκους (44). Τὸ φρούριον τοῦτο περιοριζόμενον ὑπὸ κρη-
μῶν ἀποτόμων, ἔχον ὕψος περίπου 150 ποδῶν ἄνω-
θεν τῆς θαλάσσης καὶ διοικούμενον ὑπὸ Κερκυραίου Φρου-
ράρχου (43), ἦτο καλῶς προμηθευμένον μὲ πυλεμοφόδια καὶ τροφὰς καὶ ἀντίεστη κριτερώς μέχρι τέλους εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐφοδούς τῶν Τούρκων.

Μετὰ τὴν τούτων ἀναχώρησιν ὁ Παπαδόπουλος ἐπα-
νῆλθεν εἰς Ἀσουμέτην ἔνθα τὴν μὲν οἰκίαν του εἶδε ἀ-
ποτεφρωμένην, τὴν δὲ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ του κα-
τερειπωμένην καὶ ἔρημον· καθ' ἃς δὲ ἔλαβε θετικὰς πλη-
ροφορίας, ὁ Νικόλαος Καρτάνος, ἡ σύζυγος τούτου, τὰ τέ-
κνα καὶ ὁ συγγενὴς αὐτοῦ Ἀντώνιος Καρτάνος εἶχον ἅπαντες ζωγρηθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπαχθῇ εἰς τὰ πλοιά των.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ τὰ περὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ἅτινα ἐπεθύμησες νὰ σοὶ ἐξιστορήσω.

Πρὸς τὸ παρὸν μὴ ἐπανεέλθῃς ἐνταῦθα. Ἡ θεὰ τῆς καταστροφῆς τῆς πατρίδος σου θέλει καταθλίψει παραπο-

λὸ τὴν εὐαίσθητον καρδίαν σου. Ὅταν μετὰ τινὰ ἔτη πάλιν οὐκ ἔσθῃς, μάτην θέλεις ζητήσῃς τὰς πολυτελεῖς οἰκοδομὰς τῆς ἔξω πόλεώς μας, τὰς κομψὰς ἐπαύλεις, τὰ ἐξαισία ἔργα τῆς τεκτονικῆς, τῆς γραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, ἅτινα ἐμάγευον τὰ πρῶτα τῆς νεότητός μας ἔτη. Τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἔργα κεῖνται χαμαὶ, ἀλλ' ἡ φύσις εἶναι ἀνσλλοίωτος. Αὕτη οὐδέποτε ἀπόλλυσι τὰς καλλονάς της, τὴν γόνιμότητά της καὶ τὸν πλοῦτόν της.

Β'

ΣΟΦΙΑΝΗ ΚΑΡΥΟΦΥΛΛΟΥ Β' ΘΑΗΓΗΤΡΙΑΝΩ. ΤΩ.

ΕΠΑΡΧΩ.

Ἐν Πέρα Κωνσταντινουπόλεως

Τῇ ε'. Δεκεμβρίου α φ π δ'

Ἰνδικτιῶν. ιβ'.

Ποθητέ ἐξάδελφε

Τέλος πάντων ! — Ἐμαθον παρὰ φίλου ὁμογενοῦς κατ' αὐτὰς ἐνταῦθα ἀφιχθέντης τὰ περὶ σέ ὃν ἐνόμιζον φεῦ ! ἀπολεσθέντα κατὰ τὴν ἔνδοξον ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίαν (45) ἧς μετέσχες καὶ τοι ἤδη προβεβηκώς τὴν ἡλικίαν. Μοι ἀνέφερε λοιπὸν ὅτι σχετισθεὶς μετ' ἀξιωματικῶν Ἰσπανῶν ἐπεχείρησας ἀτρομήτως μὲ ἐκείνους τὸν διὰ πλοῦν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ μετέβης εἰς τὸν Νέον Κόσμον δόποθεν πρὸ μικροῦ ἐπανακάμψας διαμένεις ἐν Φλωρεντίᾳ.

Πόσος καὶ πόσος παρῆλθε χρόνος ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς σου τοῦ ἔτους 1537 καὶ πόσα μεγάλα συμβάντα ἐν τῷ μεταξύ !

Το χερίστον ὅμως πάντων εἶναι ὅτι ἀπέπτη ἀνεπιστρεπτει ἡ νεότης μας καὶ πικρὸν ἐπέστη τὸ γῆρας.

Περιμένω ἀνυπομόνως μακρὰν ἐπιστολὴν σου ἔνθα ἐλπίζω ὅτι θέλεις μοὶ περιγράψει λεπτομερῶς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ θὰ βεβαιωθῶ παρὰ σοῦ ἂν πραγματικῶς ἐκεῖνοι ἔχουν τὸ δέρμα ἐρυθρὸν καὶ κατὰ-στικτον καὶ ἂν ἔστι παρ' αὐτοῖς βότανον ὃ ἀφοῦ καλῶς ξηράνωσι καίουσι, εἶτα δὲ ροφῶσι μετὰ μεγάλης ἀγαλλιᾶσεως τὸν ἀτμὸν τοῦ ὄν διοχετεύουσιν εἰς τὸ στόμα των διὰ ξυλίνων σωλήνων ἢ συρίγγων.

Εἶναι ταῦτα ἀληθῆ ἢ ὑπερβολαί (46);

Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, μετέβην ἐνταῦθα τῷ 1566 εἰκοσι καὶ ἑξ ἔτη ἀφ' ἧς ἐν Βενετίᾳ εἶχον νυμφευθῆ μετὰ τοῦ κυρ. Β' μεγαλεμπόρου ἐν ἐκείνῃ τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἤδη ἀποσυρθέντος ἐν τῇ γενεθλίῳ αὐτοῦ γῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, διατηροῦντος ὅμως τὴν ἐνετικὴν ὑπηκοότητα.

Ἐφθάσαμεν ἀκριβῶς ὅτε τὸν ἀρειμάνιον Σουλεϊμάνην διεδέχετο ὁ υἱὸς τοῦ Σελῆμ ὁ Β' ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τοῦ ὁποίου ἐπέπρωτο νὰ δουλωθῇ ἡ Κύπρος.

Νὰ σοὶ περιγράψω τὴν μεγαλοπρεпеίαν τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου, τὴν λειοκύμονα θάλασσαν αὐτοῦ διασχιζομένην ὑπὸ τριήρων καὶ πλοιαρίων ἀπειραρίθμων καὶ τοὺς ἐνθεν καὶ ἐνθεν ὁμαλῶς ἀνατρέχοντας καὶ περιέργως κολπυμένους λόφους; Ἀλλὰ ταῦτα ἐπιδέξιον ζωγράφου χεῖρα μαστεύουσι. Τὴν Ἀγίαν Σοφίαν νὰ ἱγνογραφῇσω ἦν ἀνοικοδομήσας ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπερφηφάνως ἀνεφώνησε νερί-κηκά σε, ὦ Σολομών; Ἀλλὰ φεῦ! δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐν αὐτῇ εἴσοδος τοῖς χριστεπωνύμοις. Τὸν ὑψηλὸν θόλον τῆς ἐπιστέφει ἡ ἡμισέληνος, ὃ δὲ Σεῖχ-οὐλ-Ἰσλάμ καταπατεῖ τὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου. Ἡ Ἐκκλησία μετεβλήθη εἰς ὀθωμανικὸν τέμενος ἀφ' ἧς στιγμῆς πρὸ 131 ἐτῶν ὁ δευτερός Μωάμεθ εἰσήλασεν εἰς αὐτὴν ἑφιππος (47), ἀνέβη ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης, προσπυχῆθη, διέταξε τὴν κατεδάφισιν τοῦ Θυσιαστηρίου καὶ ἅμα τὴν ἐπὶ τοῦ Αὐγού-

στείου ἀναστήλωσιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ Δραγάση, ὅστις ὅτε εἶχε προσκληθῇ παρὰ τοῦ πορθητοῦ νὰ παραδώσῃ τὴν Βασιλίδαν τῶν πόλεων ἀπεκρίνατο· “τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὐτ’ ἐμὸν ἐστὶ, οὔτε ἄλλου τῶν κατοίκων ἐν ταύτῃ κοινῇ γὰρ γνώμῃ.” πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν.” (48). “Ὅπερ δὲ εἶπε καὶ ἔπραξαν αὐτός τε καὶ οἱ στρατιῶται. Ἄν δέ ποτε τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἀναστῇ ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ θέλει βεβαίως ἐνθυμηθῇ τὸν μεγάλθυμον ἄνδρα καὶ ἀνδριάντα στήσῃ: πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βάρους τοῦ ὁποῖου χρυσοῖς γράμμασι θέλει ἐγχαράξῃ τὴν πεφημισμένην ἐκείνην ἀπάντησιν.

Εἶχομεν γράμματα συστατικὰ πρὸς Ἰάκωβον τὸν Σαράντιον, τὸν Ἐνετὸν παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ διαπεπιστευμένον Βάϊλον, μεθ’ οὗτινος καὶ στενὴν ἔπειτα συνεδέσαμεν φιλίαν. Οὗτος ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν μας ἀντεπεσκέφθη ἡμᾶς συνοδευόμενος παρὰ τινος κυρίου ὃν εἰσάγων εἰς τὴν αἶθουσαν τῆς ὑποδοχῆς « ἐνόμισα περιττὸν, » εἶπεν ἀποτεινόμενος εἰς ἐμὲ καὶ λαλῶν τὴν ἐπιχάριτον ἐνετικὴν διάλεκτον, « ἐνόμισα περιττὸν νὰ ζητήσω τὴν ἄδειαν νὰ Σᾶς παρουσιάσω τὸν Κύριον τοῦτον ὅστις ἔρχεται ἀπὸ Κέρκυραν καὶ εἶναι συμπατριώτης Σας. » — « Καὶ ἀρχαῖος φίλος » προσέθηκεν ὁ ἄγνωστος ὑπομειδιῶν.

— “Καλῶς ἤλθατε, κύριε, ὑπέλαβον ἐγώ, “ ἀλλ’ ὁμολογῶ τὸ μέγα ἁμάρτημά μου· δὲν ἀναγνώριζω τὸν ἀρχαῖον φίλον.

— “Δὲν πταίετε Ὑμεῖς, κυρία μου, ἀλλ’ αἱ ρυτίδες αὗται τοῦ προσώπου μου, αἵτινες παρεμόρφωσαν ὃν ἄλλοτε ἐγνώρισάτε ἐν τῇ ἀνθηρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Δὲν ἐνθυμίσαι, Σοφιανή, τὸν ἀδελφὸν τῆς Βασιλικῆς Καρτάνου;

— “Ὁ Μιχαὴλ ὁ Παπαδόπουλος! Ὡ πόσην αἰσθά-

“ νομαι εὐχαρίστησιν ἐπαναχέλεπων τὸν ἀδελφὸν τῆς φι-
“ τάτης μου ‘Ρεγγίνης ! (49). Δὲν τολμῶ νὰ σὲ ἐρωτήσω
“ περὶ αὐτῆς.

— “ Ζῆ. Δὲν ἀγνοεῖς ὅτι εἶχε ζωγρηθῇ τῷ 1557 πκρὰ
“ τῶν Τούρκων. Προπέρυσι (τῷ 1564) μετὰ αἰχμαλωσίαν
“ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἀνέκτησεν ἐπὶ τέλους τὴν ἐ-
“ λευθερίαν της καὶ ἐπανέκαμψε μόνη εἰς τὴν πατρί-
“ δα της ὅπου ὀλοφύρεται καὶ θρηνεῖ τὴν ἀπώλειαν τῶν
“ τέκνων της καὶ τοῦ ἀνδρός· κατοικεῖ δὲ ἐν τῇ πα-
“ λαιᾷ καὶ ἤδη ἐτοιμορρόπῳ οἰκίᾳ της ἣν δὲν φαιδρύ-
“ νει πλέον ἢ παρουσίᾳ τῶν πεφιλημένων της. Πλὴν
“ πρό τινων μηνῶν ἀπροσδόκητος καὶ λίαν παρήγορος
“ ἀγγελία κατεπράυνεν ὀλίγον τὴν θλίψιν της.

— “ Ἐλαβε, τὸ μαντεύω, εἰδήσεις περὶ ἐκείνων ἀφ’ ὧν
“ πολλὰ ἔτη πικρᾶς δουλείας τὴν ἐχώρισαν.

— “ Περὶ τοῦ συζύγου της φεῦ ! εἰδήσεις δὲν περιέ-
“ μενε. Ὁ ἀτυχὴς Νικόλαος φιλάσθενος ὧν καὶ μὴ δυ-
“ νάμενος νὰ ἀνθῇ εἰς τὰς διχκοῦντος τοῦ διάπλου
“ ἀπὸ Κερκύρας εἰς Κωνσταντινούπολιν παντοδαπὰς κα-
“ κουχίας ἀπεβίωσεν ἐν τῷ κατέργῳ ἐν ᾧ εἶχε ῥιφθῇ
“ ἀναμῖξ μὲ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἄλλα λάφυρα. Τοῦτο ἐ-
“ γνώριζεν ἡ πολυπαθὴς χήρα διότι εἶχε μετακομισθῇ
“ εἰς αὐτὸ τὸ τοῦ ἀνδρός κάτεργον καὶ ἰδίους ὀφθαλμοῖς
“ εἶδε τοὺς ὀσμανλίδας νὰ ἀπολακτίσωσι εἰς τὴν θάλα-
“ σαν τὸν νεκρὸν τοῦ ὑπὸ μηδεμιᾶς ἄλλης πενθίμου ἀ-
“ κολουθίας συνοδευόμενον ἢ τῶν ἀρῶν τῶν μιαρῶν ἐ-
“ κείνων. Ἡ θάλασσα παφλάζουσα ἠνοίχθη ἵνα ἀποδεχθῇ
“ τὸ πτώμα εἰς τὸν κόλπον της ἀλλ’ ἐκεῖνο πρὸς στιγ-
“ μὴν γενόμενον ἄφαντον εὐθέως ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐπι-
“ φάνειαν ἔνθα ἐφάνη συστρεφόμενον καὶ στροβιλούμε-
“ νον ὑπὸ τῶν κυμάτων. Δύο σφαῖραι κανονίου προσηρ-
“ τημέναι εἰς αὐτὸ ἤθελον εὐκολύνει τὴν κατάδυσιν, ἀλλὰ
“ τί ἔμελλεν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ εὕρῃ χριστιανὸς

“ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τάφου ἔστω καὶ εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης;

“ Τοὺς ἀπαχθέντας εἰς δουλείαν Κερκυραίους οἱ Τούρκοι ἀπεβίβασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐξέθηκαν εἰς τὸν Γαλατῶν πωλήσαντες ἐπὶ μετρία τιμῇ, τὸ δὲ ἐξαγόμενον τῆς πωλήσεως κατέθεσαν ἐν τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς (50).

“ Πωληθεῖσα ἡ ἀδελφὴ μου ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἀποχωρισθεῖσα τῶν ἀγαπητῶν της, ἡγνόμεν ἔκτοτε τὸν τύχην των μέχρις οὗ ἀνὴρ ὁμογενὴς ἀφικθεὶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κέρκυραν τοιαύτῃ ἐκόμισε παράδοξους εἰδήσεις, ὥστε ἐγὼ τὰς ἐξέλαβον ὡς μύθους, πλὴν ἐνταῦθα ἐβεβαιώθην περὶ τῆς ἀληθείας των. “ Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνὴρ ἀνέφερεν ὅτι ὁ Ἀντώνιος Κερτάνος, ὁ τοῦ γαμβροῦ μου συγγενὴς, ἵνα ἀπαλλαχθῇ τῆς δουλείας εἶχεν ἐξομώσει ἐνστερνισάμενος τὸ ἰσλάμ καὶ καταταχθεὶς εἰς τοὺς Σπαχίδας. Τοῦτο ὅμως ἀποτέλεσμα ὃν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας δὲν εἶναι τὸ παράδοξον. Προσέθηκε ἐκεῖνος ὅτι ἡ Καλὴ, ἡ ἐμὴ ἀδελφὴ, κόρη ἐπὶ ἐξαισίῳ, ὡς ἡξέυρεις, καλλονῇ διαπρέπουσα εἶχε κερθῇ ἀξία τῶν βασιλικῶν χαρεμίων. Ἐκεῖ παραδοθεῖσα ἔτυχε ἐπιμελοῦς καὶ ὄντως ἡγεμονικῆς ἀνατροφῆς. Ἐν ἔτει 1546, ἐκκχιδεκαέτις ἤδη οὖσα καὶ ὥραν ἔχουσα, παραστᾶσα ἐνώπιον τοῦ Σελήμ, υἱοῦ τοῦ Σουλεϊμάνου, τοσούτῳ κατεγοήτευσεν αὐτὸν διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐφυΐαν της, καὶ τοσούτῳ ἀξίεραστος ἐφάνη ὥστε ἔκτοτε ἡ νεάνις μεταξὺ τῶν εὐνοουμένων τοῦ γυναικωνίτου τοῦ ἔσχε τὴν πρώτην θέσιν. Τεκούσα αὐτῷ υἱὸν ἡξιώθη ἰδιαιτέρας αὐλῆς, ἐφέτος δὲ (1566) μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Σελήμ ἀνεγνωρίσθη καὶ τιμᾶται ὡς Χασσεκῆ Σουλτάνα.

— “ Τί λέγεις, καλὲ ἄνθρωπε, ἡ Νούρ-Βάνου. . .

— “ Εἶναι ἡ Κερκυραία Καλὴ ἡ Καρτανίς. Περὶ τούτου δὲν ἔχω πλέον αἰτίαν νὰ ἀμφιβάλλω. Διὰ μέσου τοῦ

“ παρόντος εὐγενοῦς ἡμῶν φίλου κυρ. Σοραντίου εὐκό-
 “ κόλως ἡδυνήθην νὰ ἀνέυρω τὸν Σπαχίδην Ἀντώνιον
 “ διατρίβοντα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅστις ἐπεκύρωσεν
 “ ὅσα προηγουμένως εἶχομεν μάθει. Ἡ Βασιλικὴ ἔγραψε
 “ πρὸς τὴν θυγατέρα της ἐπιστολὴν ἣν ἐγὼ ἐκόμι-
 “ σα ἐνταῦθα. Ἡ ἐπιστολὴ ὅμως σινετάχθη ἑλληνιστὶ
 “ καὶ εἰμὶ βέβαιος ὅτι ἡ ἀνεψιά μου σήμερον δὲν ἀνα-
 “ γινώσκει οὐδ’ ἐννοεῖ ἴσως τὴν μητρικὴν της γλῶσσαν.
 “ Παρεκάλεσα ὅθεν τὸν Ἀντώνιον νὰ μοὶ εὔρῃ μετα-
 “ φραστὴν. Αὐτὸς μετὰ δυσκολίας εἶρε τοιοῦτον καὶ
 “ οὕτως ἡτύχησα νὰ ἔχω τὴν ἐπιστολὴν μεταγλωτ-
 “ τισμένην εἰς τὴν τουρκικὴν.”

Κατὰ παράκλησιν τοῦ Παπαδοπούλου ἀνεδέχθην νὰ πα-
 ρουσιασθῶ εἰς τὴν Σουλτάναν ὅπως τῇ ἐγχειρίσω τὴν
 ἐπιστολὴν τῆς μητρός της. Εὐκόλως δὲ, τῇ μεσιτείᾳ ἰ-
 σχυρῶν φίλων, ἐπετύχομεν ἀκροάσεως παρὰ τῆς συζύγου
 τοῦ Σελήμ ἐγὼ τε καὶ ἡ φίλη μου Κωνσταντινουπολίτις
 Κυρία Μ^ο ἣτις ἐγνώριζε τὴν τουρκικὴν καὶ ἔμελλε νὰ
 χρησιμεύσῃ ὡς διερμηνεύτρια.

Πορευθεῖσαι εἰς τὸ ἰδιαίτερον ἀνάκτορον τῆς Σουλτά-
 νας εἰσῆχθημεν παρ’ ὑψηλοῦ καὶ σωματώδους εὐνούχου
 εἰς αἵθουσαν, ἀπλοῖκῶς κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ὀθωμανῶν
 εὐτρεπισμένην, ὅπου μετ’ ὀλίγον εἰσῆλθε γυνὴ ἔχουσα
 τὸ διάδημα ὅντως ἡγεμονικόν, ὑψιτενὲς καὶ εὐσταλὲς
 τὸ ἀνάστημα, ὡς ἔβενον τὴν κόμην, μέλανας τοὺς ὀ-
 φθαλμοὺς καὶ μεγάλους, κανονικωτάτους δὲ τοῦ προσώ-
 που τοὺς χαρακτῆρας, οὓς δὲν εἶχε διαβρώσει ἡ λύπη τοῦ
 ψιμυθίου καὶ οἵτινες ἄνευ τῶν ὀχληρῶν ριασματικῶν
 ἀπεκαλύπτοντο ἐν ὕλῃ αὐτῶν τῇ καλλονῇ. Ἦτο ἡ Νούρ
 Βάνου (51) ἥτοι ἡ Καλὴ — ἡ Καλὴ ἦν τὴν τελευταίαν
 φορὰν εἶχον ἰδεῖ μικρὸν ἑπταετὲς κοράσιον, νῦν δὲ ἔβλε-
 πον ἀνεπτυγμένην γυναῖκα τριάκοντα καὶ ἕξ ἐτῶν. Δὲν
 ἤθελον βεβαίως τὴν ἀναγνωρίσει ἂν μὴ ἤμην προκατει-
 λημμένη.

Μὰς προσεκάλεσε νὰ καθήσωμεν εἰς τὸν σοφᾶν, ἐκρότησε τὰς χεῖρας καὶ εἰς τὴν ἐμφανισθεῖσαν δούλην προσέταξε, ὡς ὕστερον ἐνόησα, νὰ φέρῃ γλυκίσματα. Ἀποτινάξασα δὲ δι' ἐλαφροῦ κινήματος ἐπὶ τοῦ περσικοῦ μαλακωτάτου τάπητος τὰ μικρὰ ἐξ ἐρυθροῦ καὶ εὐώδους δέρματος πέδιλά της, ἐκάθησε καὶ αὐτὴ, ἔκαμψε τὰ γόνατα, διεσταύρωσε τοὺς πόδας ἐπὶ τοῦ σοφᾶ καὶ ἤρξατο νὰ ἐρωτᾷ ἡμᾶς πόθεν ἤμεθα. Μαθοῦσα ὅτι ἐγὼ ἤμην Κερκυραία, ἐφάνη σύννους καὶ ἀφῆκεν ἐλαφρὸν ἀναστεναγμόν. — “Ἐξέλιπον τὴν πατρίδα,», εἶπον λαλοῦσα τὴν ἑλληνικὴν ἣν ἡ κυρία Μ^ο μετέφραζεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Τούρκων — “Ἐξέλιπον τὴν πατρίδα μου ἐπτακαίδεκαέτις οὔσα, μικρὸν πρὶν ἢ πάθῃ μεγάλην συμφορὰν ὑπὸ τῶν ὅπλων τοῦ κραταιοτάτου Σουλτᾶν τοῦ Καρούνη (52). Γλυκὺς εἶναι ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς μας καὶ λίαν λυπηρὸν νὰ ἀναγκαζώμεθα νὰ ζήσωμεν μακρὰν αὐτοῦ. Ἐγὼ ἀπεδήμουν μετὰ τῶν γονέων μου, καὶ τοῦτο μοὶ ἐγένετο τότε μεγάλη ἐν τῇ θλίψει μου παρηγορία, ἀλλ' ἀπεχωριζόμεν τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τῆς νεανικῆς μου ἡλικίας. Εἶχον ἐν τοῖς ἄλλοις φίλην, ἣν ἡγάπων περιπαθῶς καὶ ὡς ἄλλην ἐμαυτὴν, μητέρα εὐειδεστάτου καὶ εὐφρεστάτου κορασίου ὃ ἐγὼ ἐλάτρευον. »

Ἡ Σουλτάνα προφανῶς συνεκινεῖτο καὶ μὲ ὑποτρέμουςαν φωνὴν μ' ἠρώτησε « Πῶς ὀνομάζεσαι ; Μοὶ ἀνηγγέλης ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός σου. Ποῖον εἶναι τὸ οἰκογενειακόν σου ὄνομα ;

— “Ὁ ἀναδεξάμεγός με ἐν τῇ ἱερᾷ κολυμβήθρᾳ Σοφίαν μ' ἐκάλεσε, ὃ δὲ πατήρ μου ἦν Καρυόφυλλος τὸ ἐπώνυμον.

— “Τὸ ὄνομα τῆς φίλης σου ;

— « Ρεγγίνα, νῦν χήρα τοῦ Καρτάνου, ἥτις δι' ἐπιστολῆς της μὲ παρακαλεῖ ἐνθέρμως νὰ καταθέσω εἰς τοὺς πόδας τῆς χαριτοβρύτου Νούρ Βάνου, μητρὸς τοῦ Σουλ-

“ τάνου Μουράτ τὸ ἔγγραφον τοῦτο. . .

— «Δὸς, δὸς,» ἐφώνησεν ἀνυπομόνως καὶ ἀφαρπάσασα ἐκ τῶν χειρῶν μου τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ρεγγίνης, τὸ μὲν πρωτότυπον ἡσπάσθη θρησκευτικῶς καὶ ἔκρυψεν εἰς τὸν κόλπον της, τὴν δὲ μετάφρασιν, ἅμα ὡς διέτρεξε τὰς πρώτας λέξεις, ἱλιγγιώσα καὶ ἀσθμαίνουσα ὠρεξεν εἰς τὴν κυρίαν Μ^ο καὶ παρεκάλεσεν αὐτὴν νὰ ἀναγνώσῃ μεγαλοφώνως· ἐπιθεῖσα δὲ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῆς ὥσει προσπαθοῦσα νὰ καταστείλῃ τοὺς πολμοὺς τῆς καρδίας της, ἡκροάσθη τὸ περιεχόμενον (53).

Δὲν εἶχεν εἰσέτι τελειώσει τὴν ἀνάγνωσιν ἡ κυρία Μ^ο ὅτε ἡ Καλὴ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀγκάλας μου. Περιπτυσσόμεναι ἀλλήλας συνεχέμεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὰ δάκρυά μας ἐγὼ μὲν ἄφωνος, αὐτὴ δὲ ἐπιφωνοῦσα ἐκ διαλειμμάτων ἑλληνιστὶ “μῆτερ! ὦ μῆτερ!” Αἶφνης ἀποσπασθεῖσα ἀπ’ ἐμοῦ ἀνέκραξε· “Ἐλπίς!” “Ἡ Ἐλπίς (54) ἦτο δούλην Ἰσραηλῆτις εἰς ἣν εἰσελθοῦσαν προσέταξε νὰ τῇ κομίσῃ τὰ χρειώδη πρὸς γραφὴν καὶ λαβοῦσα τὸ ἔγγραφον ἐκ τῆς χειρὸς τῆς φίλης μου ἔγραψεν ἐπὶ κεφαλίδος αὐτοῦ ὀλίγας λέξεις αἵτινες μοι μεθρημηνεύθησαν ὡς ἐξῆς· “ὁδὴ “ γηθήτω ἐνταῦθα ἡ μήτηρ μου ἀνυπερθέτως (55).” Εἶτα δὲ ἐπιστρέψασα τὸ ἔγγραφον καὶ ἀποχαιρετίσασα ἡμᾶς ἐγένετο ἄφαντος.

Ἡ ‘Ρεγγίνα μετ’ οὐ πολὺ ἠξιώθη νὰ ἐπανίδῃ τὴν προσφιλεῖ θυγατέρα της τυχοῦσα μεγαλοπρεποῦς υποδεξιώσεις ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὅπου, τιμωμένη καὶ ἀγαπωμένη πάντοτε, ἐπὶ τέλους πλήρης ἡμερῶν ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1574 ὁ υἱὸς τῆς Καλῆς Μουράτ ὁ Γ’ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἔτη γεγονώς διεδέχθη τὸν πατέρα του Σελῆμ. Ἀλλὰ καὶ ὁ κτηνώδης υἱὸς τοῦ Μεγάλου Σουλταμάνου καὶ ὁ θηλυμανὴς ἔγγονος τοῦ Μουράτ κατ’ οὐδὲν ἐφάνησαν ἀντάξιοι ἐκείνου διάδοχοι καὶ ἴσως ἡ τοῦ Σουλταμάνου ἐποχὴ εἶναι τῆς τύχης τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους τὸ κατακόρυφον σημεῖον ὅπου ἡ ἀνοδος σταματᾷ, πέραν

δὲ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ἡ βαθμιαία κατάπτωσις εἰς τὴν ἅπαντα τὰ γήϊνα ὑπόκεινται, ἄτομα καὶ κράτη, ἄνθρωποι καὶ ἔθνη. Ἡ ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχία εἶναι τὸ πρῶτον προμῆνυμα.

Ὁ Μουράτ ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρός του διατρίβων ἐν Μικρασίᾳ. Ἐν Μουνδουνίᾳ παρὰ τὴν Προποντίδα ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ τυχόντος κατέργου, μεθ' ἐπτάωρον δὲ πλοῦν ἀφίχθη νυκτὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ Μέγας Βεζύρης ὁ Σοκόλλης, δραμὼν εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων, κατησπάσθη εὐλαβῶς τὴν χεῖρα τοῦ νέου Κυρίου του καὶ τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὰ δωμάτια τῆς μητρὸς, ἣν ὁ Μουράτ υπερβαλλόντως ἐτίμα καὶ ἡγάπη, μεθ' ἧς δὲ διέμεινεν ἐφ' ἱκανὴν ὥραν κατὰκλειστος ἀκροζόμενος μετὰ προσοχῆς τὰς συμβουλάς αὐτῆς πάνυ συνετῆς οὔσης. Τῇ αὐτῇ νυκτὶ, κατὰ τὸ ἔθιμον, κατεσφάγησαν πέντε ἀδελφοί του, οἵτινες ἠδύναντο νὰ τῷ διαφιλονεικήσωσι τὸ σκήπτρον. Τὴν ἐπιούσαν δὲ ἐγένετο ἐπισήμως ἡ τοῦ Σουλτάνου ἀνάρρῃσις καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ οἱ μεγιστάνες, ὁ μέγας Μουφτῆς, οἱ Οὐλεμάδες, οἱ Ἀγάδες τῶν Γιανιτζάρων, τῶν Σπαχίδων, τῶν Βοσταντζίδων κλ.

Ἀποσυρθέντα εἰς τὸ χαρέμιον τὸν ὑπεδέχθησαν οἱ τῶν εὐνούχων Ἀγάδες, οἵτινες ἔχοντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους διεσταυρωμένας περιέμενον τὰς διαταγὰς του. “Πεινῶ δότε μοι φαγεῖν” εἶπεν ὁ Μουράτ καὶ αὕτη ὑπῆρξε ἡ πρώτη τοῦ Ἡγεμόνος διαταγὴ ἐκληφθεῖσα ὡς ἀπαίσιος οἰωνὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ οὗτινος ἡ δεισιδαιμονία ἐφάνη ὥσει δικαιολογημένη ἐκ τῆς πραγματικῶς τῷ 1575 ἐπελθούσης μεγάλης σιτοδείας.

Ἐν τῷ χαρμῷ του ἔτρεφε τεσσαράκοντα *Καθίρας* ἤτοι εὐνοουμένας καὶ πεντακοσίας περίπου δούλας. Ἀλλ' ὑπερηγάπα καλλιπάρειόν τινι Ἐνετίδᾳ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βάφων ἣτις ἐν τῇ παιδικῇ αὐτῆς ἡλικίᾳ εἶχεν αἰχμηλωτισθῇ ὑπὸ τῶν πειρατῶν καὶ πωληθῇ ἐν Κωνσταντινού-

πόλει. Εξ αὐτῆς δὲ ἔσχε τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ τὸν Μωάμεθ (56).

Τοσαύτην αὕτη ἐπύρρην εἶχεν ἀποκτήσει ἐπὶ τοῦ ἀνδρός της ὥστε ἡ Βαλιδὲ Σουλτάνα Νοῦρ Βάνου φοβηθεῖσα μὴ ἀπολέσῃ τὴν ἰδικήν της συνώμοσε κατ' αὐτῆς μετὰ τῆς σουλτάνας Ἑσσμαχάν, ἀδελφῆς τοῦ Πατισάχ καὶ συζύγου τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Σοκόλλη, ἥτις ἐπ' ἴσης ἐφθόνηι καὶ ἐμίσει τὴν Σαφιτζέ. Οὕτως ἐν τῷ χαρεμῷ εἶχε μετονομασθῇ ἡ Ἑνετίς τὸ δὲ ὄνομα ἐκεῖνο μεθερμηνευόμενον σημαίνει ἡ ἄσπιλος, ἡ ἄμωμος.

Αἱ δύο πανοῦργοι λοιπὸν γυναῖκες ἐμπειρόταται εἰς τὰ τοῦ σεραγίου μηχανορραφήματα εἰσήγαγον εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ δούλην τινα, Οὐγγρίδα τὸ γένος, ἥς τὸ ἐξαίσιον κάλλος ἐπεσκίασε τὸ τῆς Σαφιτζέ καὶ ἥτις γοργοὺς ἔχουσα τοὺς πόδας ἐν τῇ ὀρχήσει καὶ δὴ καὶ ἄδουσα ὡς καλλικέλαδος ἀηδὼν δισκεδάζε τὰ μάλα καὶ κατέθελγε τὸν Τοῦρκον Σαρδανάπαλον, τὸν μὴ βραδύναντα νὰ αἰσθανθῇ τὰ ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα τῆς κραιπάλης καὶ τῆς καταχρήσεως τῶν ἀφροδισίων.

Ἡ Βαλιδὲ, δεισιδαίμων οὔσα, ὑπώπτευσεν ὅτι ἡ Ἑνετίς ἐκ ζηλοτυπίας μετεχειρίσθη γοησιῶν τινων τὰς μαγγανείας εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὁποίων ἀπέδιδε τὸν μαρσμον τοῦ υἱοῦ. Διὸ διέτχζε νὰ ἀνακρίνωσι καὶ βασανίσωσι τὰς ὑποτιθεμένας γοήσσας, οὔσας δούλας Ἰσραηλήτιδας, ἃς ἔπειτα ἐξώρισεν εἰς Ῥοδον (57).

Ἄλλ' οὐδὲν ὠφέλησαν τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς τὰ τεχνάσματα, καθότι ὁ Μουράτ, μετὰ τὸν θάνατον μάλιστα τῆς μητρὸς του, διετέλεσεν ὑπὸ τὸ θέλγητρον τῆς Σαφιτζέ ἣν οὐδέποτε ἐπαύσατο ἄχρι τῆς σήμερον λατρεύων (58).

Ἐφέτος μετέστη τοῦ βίου ἡ Καλὴ ἐν τῇ ἡδὴ παρακμαζούσῃ ἡλικίᾳ πεντήκοντα καὶ τεσσάρων ἐτῶν, ἀφοσιωμένη μέχρι τελευταίας πνοῆς εἰς τὸ Ἰσλάμ. Ναι μὲν εἶχέ ποτε διατάξει νὰ βαπτίσωσι τὸν ὑπ' αὐτῆς τεχθέντα υἱὸν, πλὴν τοῦτο ἔπραξε οὐχὶ χαριζομένη εἰς τὴν χριστιανικὴν πί-

στιν, ἀλλὰ συμμεριζομένη τὴν παρὰ Τούρκοις δοξασίαν ὅτι εὐδαιμονέστεροι εἰσὶν οἱ βαπτιζόμενοι καὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς ἐπιληψίαν (59). Πλὴν, ὡς πρὸς τὸν Μουράτ, διεψεύσθη ἡ δοξασία ἐκείνη βεβαίως ἔνεκα τῆς ἀκρατείας τοῦ ἀνδρός (60).

Ἡ Βαλιδὲ ἐκληροδότησε τὰ μὲν δύο τρίτα τῆς πλουσίας περιουσίας της, συνισταμένης εἰς δύο ἑκατομμύρια χρυσοῦ, εἰς τὸν υἱὸν της· τὸ δὲ λοιπὸν εἰς τὰ τζαμιά.

Ἐπηνέθη μεγάλως διὰ τὴν σύγερσιν αὐτῆς καὶ πρὶν ἢ ἀποθάνῃ πολλὰς ἔδωκε, πανευφύμους γενόμενας, συμβουλὰς εἰς τὸν ὑψηλὸν γόνον αὐτῆς.

Ὁ Μουράτ προέπεμψε μέχρι τῆς τελευταίας θύρας τοῦ σεραγίου τῆς μητρὸς τὸν νεκρὸν, ταφέντα ἐντὸς τοῦ τσέμένους τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν τῷ ἰδίῳ τάφῳ τῷ περιέχοντι τὴν κόκκιν τοῦ Σελήμ (64).]

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη, ὁ βίος καὶ τὸ τέλος τῆς Κارتανίδος Καλῆς ἧς ἡ νηπίοθεν μετ' ἄλλοφύλων συμβιώσις οὐδόλως ἴσχυσε νὰ ἐξαλείψῃ τῆς πατρίδος τὰς ἀναμνήσεις, οὐδὲ τὴν πρὸς τὴν μητέρα στοργὴν καὶ τὴν πρὸς τοὺς συγγενεῖς της ἀγάπην.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

(1). Γνωστή εἶναι ἡ αἵματηρὰ πάλη ἡ μεταξὺ Φραγκίσκου τοῦ Α'. Βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε'. ἐρισάντων περὶ ὑπεροχῆς (1521-1544.) Ὁ πρῶτος ὑποχωρῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάγκην συν-εμάχησε μετὰ τοῦ Β'. Σουλεϊμάνου τοῦ φυσικοῦ ἐ-χθροῦ τοῦ Αὐτοκράτορος· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ ἔλκυσῃ εἰς τοιαύτην συμμαχίαν καὶ τοὺς Βενετοὺς, ἐπαγγελλομένους οὐδετερότητα, ἀνερρίπιζε τὸ μῖσος τοῦ Ὀθωμανοῦ Ἡγε-μόνος κατὰ τοῦ ὀχληροῦ γείτονός του ὃν παρίστανεν ὡς συμπαθοῦντα πρὸς Κάρολον. Ὁ ἀγέρωχος Σουλεϊμάνης δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτή-σεων τῶν Ἑνετῶν ἐν αἷς περίβλεπτος ἦν ἡ Κέρκυρα ἥς τὴν πηλιορκίαν καὶ λεηλασίαν διηγείται ἡ παρούσα ἐπι-στολή.

Τινὲς τῶν ἱστοριογράφων, μὴ ἀπαριθμοῦντες εἰμὴ δύο Σουλτάνους φέροντας τὸ ὄνομα Σουλεϊμάν, — τὸν υἱὸν Σελήμ τοῦ Α', περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος, καὶ τὸν Σουλεϊμάνην τὸν υἱὸν τοῦ Ἰβραήμ καὶ διαδεχθέντα τὸν ἀδελφόν του Μωάμεθ τὸν Δ'. — τοῦτον μὲν λέγουσι δεύ-τερον καὶ ἐκείνον πρῶτον τὸν καὶ Μέγαν. Οἱ συγγρα-φεῖς οὗτοι ἐξοβελίζουσι τὸν Σουλεϊμάνην, πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ πρώτου Βαγιαζήτου, τὸν ἀποθανόντα ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς δια-πάλη καὶ θεωροῦσιν ὡς ἄμεσον τοῦ Βαγιαζήτου διάδο-χον τὸν μετὰ τὴν ἀλληλοσφαγίαν τῶν ἀδελφῶν ἡγεμο-νεύσαντα Μωάμεθ τὸν Α'.

(2). Τὸ ἐκκλησιαστικὸν τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν, ἐκδιω-χθὲν ὑπὸ Σουλεϊμάνου τοῦ Β'. ἀπὸ τῆς Ῥόδου τῇ 1522, ἀποκατέστη τῇ 1530 ἐν Μελίτῃ, ὅπου μάτην ἐ-πολιωρκήθη παρὰ τοῦ ἰδίου Σουλεϊμάνου ἀναγκασθέντος νὰ

ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπιχείρησιν μετὰ τὴν ἀπώλειαν 20,000 ἀνδρῶν.

(3) Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς εἰς Βενετίαν Πρεσβείας συγκροτηθείσης τῷ 1572 ὑπὸ τῶν Κερκυραίων Γεωργίου Ἐπαρχοῦ καὶ Δημητρίου Τριβώλη. Ἐκ τῶν τεσσάρων κερκυραϊκῶν κατέργων ἐν ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι ἐν τινι συγκρούσει, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἐν κεφαλληναῖον, ἐν ζακύνθιον καὶ ἐν βενετικόν, ὧν τὰ μὲν σκάφη κατεπόντωσαν, τῶν δὲ ἐπιβιτῶν ἄλλους μὲ κατέσφαξαν, ἄλλους δὲ ἡχμαλώτευσαν.

(4) Ἡ πόλις ἦτο τότε ἐν τῷ φρουρίῳ ὅπερ, ὅτε μεταγενέστερον ἀνηγέρθη ἕτερον πρὸς δυσμὰς τῆς τωρινῆς πόλεως, πρὸς διαστολὴν ἐκλήθη παλαιὸν φρούριον. Τὸ παλαιὸν τοῦτο φρούριον εἶναι βράχος ἐξέχον τῆς θαλάσσης, εἰς δύο κατατετμημένον τεμάχια καὶ δύο ἔχον κορυφὰς ἐξ οὗ καὶ ἡ πόλις καὶ ἡ νῆσος μετὰ καιρὸν ὠνομάσθη Κορυφῶ καὶ Κορφοί. Κατ' ἀνατολὰς ἀπολήγει εἰς ἄκραν καλουμένην Ἰσιδώρειον ἀκρωτήριον ἢ ἀκρωτήριον τοῦ Ἀγίου Ἰσιδώρου, κοινῶς κατὰ παραφθοράν Καβοσίδερον· ἐκ τοῦ ἀντιθέτου δὲ μέρους χωρίζεται ἀπὸ τῆς στερεᾶς διὰ τάφρου ἀμφοτέρωθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐπικλύστου, καὶ πάλιν μετ' αὐτῆς συνάπτεται διὰ γεφύρας. Πρὸς βορρᾶν κεῖται τὸ ἐπίνειον Μανδράκιον ὀνομαζόμενον, πρὸς δὲ μεσημβρίαν ἐκτείνεται ἡ τερπνὴ καὶ κατάφυτος χερσόνησος ἐνθα ἦτο ὠκοδομημένη ἡ ἀρχαία τῆς Κερκύρας πόλις, ἡ Κορινθία, μεταξὺ δύο λιμένων, τοῦ τοῦ Ἀλκινόου, νῦν τοῦ Ἀνεμομύλου, καὶ τοῦ Ὑλλαικοῦ, τοῦ κατὰ τὸν μεσαιῶνα μετονομασθέντος Νεκροθάλασσα, εἴτα δὲ ἐκ τοῦ κτήτορος αὐτοῦ Λίμνη τοῦ Χαλικοπούλου (Ὁρα Ἱστορικὴν Μελέτην περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας ὑπὸ Ἰωάννου Ῥωμανοῦ. Κερκύρα 1870 σελ. 57.) Ἡ λίμνη αὕτη μᾶλλον δὲ ὄρμος οὖσα καὶ σήμερον ἰδιωτικὸν κτῆμα διαιρεῖται εἰς τριάκοντα καράτια ἥτοι μετοχὰς κατεχομένης παρὰ διαφόρων ἰδιοκτητῶν. Ὅπου Ἰδρυτο ἡ ἀρχαία

πόλις τανῦν εὐρηνται τὰ προάστεια Γαρίτσα, Ἀνεμόμυλος, Στρατεῖαι. Ἀνάληψις, Φλαρέτον. Τὴν θέσιν τὴν ἰσταμένην σχεδὸν ἐν τῷ κέντρῳ τῶν προαστείων τούτων ὀνομάζουσιν ἔτι καὶ νῦν οἱ Κερκυραῖοι *Παλαιόπολιν* ἔνθα καὶ ἡ Βασιλικὴ ἐπαυλὶς. Ἀπὸ τὸ τέλος τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος ὑπέκυψεν ἡ Κέρκυρα εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βανδῆλων καὶ, κατὰ τὴν ἐπιούσαν, τῶν Γότθων. Ἀπὸ τῆς ΣΤ'. ἄχρι τῆς ΙΑ'. σιωπᾷ τὰ περὶ αὐτῆς ἡ ἱστορία. Πλὴν νομίζομεν ὅτι, ὅτε κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὁ βαρβαρικός χεῖμαρρος τῶν Βουλγάρων, Ἀθάρων καὶ παντοίων Σλάβων κατέκλυσε τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, οἱ δὲ τελευταῖοι προὐχώρησαν μέχρι Μακεδονοῦθουσαλίας καὶ Ἡπείρου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διεπεραιώθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἡπείρου νήσον καὶ τὸ ὄνομα *Κέρκυρα* κατὰ παραφθοράν μετέβαλον εἰς τὸ βαρβαρόφωνον καὶ σλαβοκατάληκτον *Γαρίτσα*, τὸ ὁποῖον ὄνομα ἐσώθη ὡς ἐκεῖνο τοῦ σημαντικωτέρου τῶν ἔμπροσθεν μνημονευθέντων προαστείων. Ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρχει καὶ παραθαλάσσιος τερπνοτάτη κώμη ἔχουσα σλαβικὸν ὄνομα ἡ *Βερίτσα*, ὅπου τῷ 1873 ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια βαλανείου εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν ἀναγομένου, οὗτινος τὸ ὑπόκαυστον ἔχει ἔδαφος ψηφωτὸν καλῶς διατηρούμενον.

Ἡ ἀρχαία πόλις πρέπει νὰ ἐγλατελείφθῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προμνησθεισῶν ἐπιδρομῶν παρὰ τῶν κατοίκων τῆς προσφυγόντων εἰς τὰς πλησίον ἀποβόρῳγας πέτρας ἔνθα ὠχυρώθησαν καὶ ὠκοδόμησαν τὴν μεσαιωνικὴν πόλιν ἥτις ἕως ἀπὸ τοῦ Ι'. αἰῶνος εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτο προαχθῇ ὥστε ἐκοσμεῖτο ἤδη μὲ μητροπολιτικὸν Ναόν. Κατὰ δὲ τὸν ἐπόμενον Ἀννα ἡ Κομνηνὴ ὀνομάζει τὴν Κορυφὴν πόλιν ὠχυρωτάτην (Ἀλεξιάδ. Α. κεφ. 8. Μουστοξύδ. *Delle Cose Corciresi. Libr. 3. X. 5.*)

Αἱ ἐκτὸς τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως, ἥτοι τοῦ φρουρίου, ἀτείχιστοι συνοικίαι ἐλέγοντο, ὡς ἐξάγομεν ἐκ τῶν συμβολαίων τῆς ΙΣΤ. ἑκατονταετηρίδος, τὸ *ἐξώπολιον* ἢ *ἐξωπόλιον*, διαιρούμενον εἰς τμήματα καλούμενα *περιοχὰς*

λαμβανούσας τὸ ἐπώνυμον ἐκ τῶν ἐν ἑκατέρᾳ αὐτῶν Ἐκκλησιῶν, οἷον, περιοχὴ τοῦ Ἀγίου Λαζάρου, τῆς Υ. Θ. τῶν Καθασιλέων κτλ. Τὸ ἐμπορεῖον ἢ ἀγορὰ ἔκειτο παρὰ τῇ πιθανῶς τῷ 1577 κατεδαφισθείσῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Λαζάρου ἀπέναντι τῆς νῦν Βασιλικῆς Πίλης καὶ ἐνθα οἱ ὑπερβάντες τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος Κερκυραῖοι δύνανται εἰσέτι νὰ ἐνθυμηθῶσι τὸ παλαιὸν λαχανεῖον καὶ ὀπωροπωλεῖον. Ὅταν δὲ (1577-1588) οἱ Ἑνετοὶ ἐπεχείρησαν τὰ ὀχυρωματικά ἐκεῖνα ἔργα ἅτινα ἀνέδειξαν τὴν Κέρκυραν τόπον ἀπρόσ-μαχον, ἐν μέρος τοῦ ἐξωπολίου τοῦ διαμείναντος ἐντεῦθεν τοῦ περιτειχίσματος κατέστη ἡ τωρινὴ πόλις. (Ὁρα καὶ Ἀληθῆ Ἐκθέσει περὶ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ θαυματουργοῦ Λειψάνου τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος παρὰ Νικολάου τοῦ Βουλγάρεως, ἐξελληνισθείσαν μετὰ σημειώσεων καὶ προσθηκῶν ὑπὸ Ν. Τ. Βουλγάρεως καὶ Ν. Β. Μάνεση. σελ. 20 σ. 40. Ἐν Κερκύρᾳ 1857).

(5) Ἐν τοῖς Ἱστορικοῖς καὶ φιλολογικοῖς Ἀναλέκτοις, συνταχθεῖσι τῇ ὁδηγίᾳ σημειώσεων ἀνευρεθεισῶν μετὰ τῶν ἐγγράφων τοῦ αἰοδύμου Ἀνδρέου τοῦ Μουστοξύδου καὶ ἐκδοθεῖσιν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1872, λέγεται (σελ. 87) ὅτι αἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ζωοτροφίαι ἤρχουν ἐπὶ τρία ἔτη. Πλὴν καὶ Ἀνδρέας ὁ Μαρμορᾶς (Historia di Corfù Lib. VI) καὶ ἕτεροι ἀξιόπιστοι ἱστοριογράφοι βεβαιοῦσιν ὅτι, ἐνῷ ἄφθονα ἦσαν τὰ πολεμοφόδια, ἐσπάνιζον τὰ σιτία.

(6) Ὁ Κερκυραῖος Μαρμορᾶς (αὐτόθι), γράφων μὲ τὸ ἐπιτετηδευμένον καὶ εἰς τὰς ἀντιθέσεις ἐνασμενίζον ὕρος τῶν Ἰταλῶν συγγραφέων τῆς ιζ. ἑκατονταετηρίδος, λέγει ὅτι οἱ Διοικηταὶ τοῦ Φρουρίου εἶχον ἐλεημόνως ἄμυ καὶ ἀνηλεῶς (con empietà pia) ἀποφασίσει ν' ἀπαλλαχθῶσι τῶν ἀνωφελῶν στομάτων, καθότι ἡ ἔξωσις τῶν γυναικο-παίδων ἦτο σκληρὰ μὲν, ἀνάγκαια δὲ εἰς τὴν συντήρησιν τῆς πολιορκημένης πόλεως.

(7) Ἐν ἔτει 1386.

(8) Magnifica, fedelissima Comunità di Corfù.

(9) Ὁρα Ambasciata Corcirese dell'anno 1542 fatta

dalli Signori Andriol Quartano, Beno Lanza e Manoli Morello. Τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῷ κειμένῳ Σίβοτα δὲν εἶναι τὰ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Θεισπρώτιδι ὧν μνημονεύει ὁ Θουκυδίδης. (Βιβλ. Α. 50-51), ἀλλὰ πολίχνιον παρὰ τῇ Χιμάρᾳ ἄλλως Συμποτόν καλούμενον.

(10) Cesare Balbo. Della Storia d' Italia σελ. 191. Bastia 1849.

(11) Sismondi Storia del risorgimento, progresso e decadimento della Libertà in Italia Cap. IX. Firenze 1849

(12) Ἑλληνομνήμ. σελ. 147.

(13) Νικάνδρου Νουκίου τοῦ Κερκυραίου Ἀποδημιῶν τὰ κεφάλαια Ο Η.—Π Γ. τοῦ λόγου Γ ἐλδοθέντα ἐξ ἀντιγράφου τῆς ἀμβροσιανῆς Βιβλιοθήκης. Ἐν Κερκύρα 1865 Τύποις Νεοφύτου Καραγιάννη.—Τοῦ Ζαχαρίου τούτου ὁ Νούκιος ἀποσιωπᾷ τὸ ἐπώνυμον, ὀνομάζει δὲ αὐτὸν *Τριήραρχον ἐκ τῶν Ἑρετίσταιν εὐγενῶν*. Ὁ Παρούτας (Βιβλ. 4) μνημονεύει Ζαχαρίου τινὸς Βαρβάρου προέσταμένου τῶν ἐφοδίων. Ἡ τῶν Βαρβάρων οἰκογένεια ἦτο ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τῆς Βενετίας καὶ πιθανῶς ὁ τριήραρχος Ζαχαρίας τοῦ Νουκίου καὶ ὁ Ζαχαρίας Βάρβαρος ὁ Φροντιστὴς τοῦ Παρούτα εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον Ὁ Ζαχαρίας οὗτος μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιτείας κατ' ἀπόφασιν τοῦ ναυάρχου Πεζάρου ἐκατατομήθη, τινὲς δὲ τῶν παρανομησάντων μισθοφόρων Ἰταλῶν κατεδικάσθησαν εἰς τὸν διὰ τῆς ἀγχόνης θάνατον.

(14) Νικάνδρου Νουκίου Ἀποδημ. κτλ.

(15) Ὁ Μαρμωρᾶς τὸν ὀνομάζει *Ariadeno*, ἐκ δὲ τῶν Γάλλων ἱστοριογράφων οἱ μὲν *Hariadan*, οἱ δὲ *Kheirgaddin*, ἄλλοι *Key Eddin*. Ἦν δὲ τοῦπίκλῃν Πυρρῶντων ἐκ τῶν πυρρῶν τριχῶν του. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰακούθ εἶχε γεννηθῆ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ κατετάττετο εἰς τοὺς Σπαχίδας, ἀπαρτίζοντας εἰδικὴν εὐγενῶν τάξιν μάχιμον καὶ διαδοχικὴν καὶ ὑποχρεομένους, ὅτε προσεκα-

λοῦντο περὰ τοῦ Ἡγεμόνος, νὰ ὑπηρετῶσι παρεχόμενοι, ἕκαστος κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ σπαχιδικίου του ἥτοι τιμαρίου, 5, 10, 20 ἢ 40 ἵππεῖς. Σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι δ' Ἰακούδ' ἀποκατέστη ἐν Μιτυλήνῃ ἔνθα μετήρχετο τὸ ἐμπόριον καὶ ἔνθα ἔσχε τέσσαρας υἱοὺς ὧν ὁ μικρότερος ἦν ὁ Χεῖρ-Ἐδδίν. Οὗτος ἀνδρωθεὶς μετέβη εἰς Ἀλγερίαν καὶ ἐνέσπειρε τὸν τρόπον ἐν τῇ Μεσογείῳ ὥς καταδρομεὺς μέχρις οὗ τῷ 1536 ἡττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ στόλου Καρόλου τοῦ Ε'. Τὸν πειρατὴν τοῦτον προσέλαβε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ὁ Σουλεϊμάνης ἀναθεὶς αὐτῷτε καὶ τῷ Ἀγιάς Πασᾶ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀποβιβασθέντος εἰς Κερκύραν τῷ 1537 στρατοῦ. Ἀγνοοῦμεν πόθεν ἀρυσθεὶς ὁ πολυμαθὴς Π. Χιώτης ὀνομάζει αὐτὸν Γάλλον ἀρνησιθρησκον (Ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου ἀπὸ Βενετοκρατίας ἄχρι τῆς ἀγγλικῆς Προστασίας κεφ. β' σελ. 81).

Ὁ Ἀγιάς Πασᾶς ἦτο Τουρκαλβανός. Τρεῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν του ἀνατραφέντες ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἐμόναζον ἐν τινι Μοναστηρίῳ τοῦ Αὐλῶνος, πατρίδος τῆς μητρὸς των. (Ὁρα Lamartine Histoire de la Turquie) Ὁ Ἀγιάς Πασᾶς, διαρκούσης τῆς πολιορκίας, μετέβαινε συνεχῶς εἰς τὴν ἀπέναντι Ἡπειρον, ὅπου διέμενεν ὁ Σουλτάνος, ἵνα τὸν πληροφορήσῃ περὶ τῶν συμβαινόντων.

(16) Εἶναι αὕτη οὐ πολὺ ἀπέχουσα τῆς πόλεως κώμη παρὰ τῇ ὁποίᾳ ῥέει ποτάμιον, ὅπερ, κατὰ τινων λογίων τὸ φρόνημα εἶναι ὁ ποταμὸς εἰς οὗτινος τὸ στόμιον ἔφθασεν ὁ ἐκ τοῦ ναυαγίου διασωθεὶς Ὅδυσσεὺς.

Ἀλλ' ὅτε δὴ ποτάμιοιο κατὰ στόμα καλλιρόιο

ἔξε νέων, τῇ δὴ οἱ εἰσάτο χώρος ἄριστος,

λεῖος πετράων καὶ ἐπὶ σκέπας ἦν ἀνέμοιο (Ὅδυσσ. Ε. στιχ. 441-443)

(17) Κατὰ τὸν Μαρμοῦν μετὰ τινας ἡμέρας διεπεραιώθησαν εἰς τὴν νῆσον ἑτεραι 25,000 ἐν ὧν 50,000 ἀνδρῶν, τοῦθ' ὅπερ φαίνεται ὑπερβολικόν.

(18) Κοινῶς Βρρηβοῦνι, καθότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεί-

νην ἐν τῷ ὑψώματι τούτῳ συνακίζοντο ἂν οὐχὶ πάντες οἱ πλείστοι τῶν Ἰσραηλιτῶν. Λέγομεν δὲ οὐχὶ πάντες καθότι μεταξὺ τῶν διαφορῶν παραπόνων ἀναγινωσκομένων ἐν ταῖς συγχρόνοις Ἐκθέσεσι τῶν πρὸς τὴν κυρίαρχον Εὐετικήν Κυβέρνησιν κερκυραϊκῶν πρεσβειῶν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι διάφοροι Ἰσραηλιταὶ κατώκουν ἐν ταῖς τῶν χριστιανῶν συνοικίαις. — Ὁ γήλοφος τῶν Ἀγίων Πατέρων ἔσχε τὸ ὄνομα ὑπὸ τῆς ἔτι καὶ νῦν αὐτόθι σωζόμενης ὁμωνύμου. Ἐκκλησίας ὁ δὲ τῆς Ἰ. Θ. τῶν Καθασίλων ὑποῦτο νοτιοδυτικῶς τῆς νῦν λεγομένης *Πλατείας*.

(19) Τὰ ἕτερα ἔνδεκα πυροβόλα πιθανῶς ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ πύργου τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἑτέρας ὀχυρᾶς θέσεως τῆς Νήσου. — Ἐν τοῖς Ἀναλέκτοις τοῦ Α. Μουστοζύδου λέγεται κατὰ προφανὲς λάθος ὅτι τὰς ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένας θέσεις οἱ ἡμέτεροι κατέλαβον καὶ αὐτόθι ἔστησαν τὰς τρεῖς κανονιοστοιχίας ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων πυροβόλων, οὐχὶ δὲ οἱ Ὀθωμανοί. Τὸ λάθος τοῦτο ἀποδοτέον ἔχει βεβαίως εἰς τὸν σοφὸν καὶ ἀκριβέστατον Μουστοζύδην, ἀλλ' εἰς τὸν μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου συντάξαντα τὰ μνησθέντα Ἀνάλεκτα τῇ ὁδηγίᾳ τῶν περιωθεισῶν καὶ Ἰταλιστῶν γεγραμμένων σημειώσεων τοῦ δεινοῦ φιλολόγου ὅστις καὶ μόνος ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ αὐτῶν.

(20) Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἀτέλειαν τῶν τότε πυροβόλων ἅτινα ὁμοιάζον μάλλον πρὸς τὰς μηχανὰς τῆς ἀρχαίας βαλλιστικῆς, οὐπω δὲ εἶχον τελέως ἀντικατασταθῇ εἰς τοὺς μονάγκωνας, ὀνάγρους, καταπέλτας καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς ἀτελέστατα ἦσαν τὰ τουφέκια ἅτινα δὲν εἶχον εἰσέτι ἀποκλείσει τὴν χρῆσιν τῶν τόξων καὶ βελῶν.

(21) Τὸ νησίδιον τοῦτο κείμενον παρὰ τῷ λιμένι Κερκύρας ὠνομάσθη, ὡς γνωστὸν, τὸ πάλαι *Πτυχία*, ὁ δὲ κάτοικος *Πτυχιεύς*. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ὠκοδόμησαν αὐτόθι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου Ναοῦ Ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνό-

ματι τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐξ οὗ καὶ προσκηγορεύθη τὸ νησίον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τινος διπλώματος Καρόλου τοῦ Γ' οὗ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀνδηγαυῶν ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1383 καὶ μνημονεύοντος *insulam Sancti Stephani quae est secus portum civitatis Cephoy*. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς 15. ἑκατονταετηρίδος ἐκ τῶν ἐνετικῶν οἰκογενειῶν εἰς ἀρ. παρ-
 ρεχωρήθη μετωνομάσθη νησίδιον τοῦ *Μαλιπιέρου* καὶ βρα-
 δύτερον τοῦ *Βίδου*. Ὅτε τῷ 1797 οἱ Γάλλοι δημοκρά-
 ται, καταλύσαντες ἤδη τὴν τῶν Ἑνετῶν Πολιτείαν, κα-
 τέλαβον τὴν Κέρκυραν τὸ ἀπεκάλεσαν *île de la Paix*,
 ἀλλὰ τὸ ὄνομα δὲν διατηρήθη, Ἔστησεν ἐν τῷ νησιδίῳ
 κανονοστοιχίας τινὰς τῷ 1716, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς
 πολυκρότου κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὑπὸ τῶν Τούρκων πο-
 λιορκίας, ὁ τότε εἰς τὴν τῆς Βενετίας ὑπηρεσίαν διάγων
 Γερμανὸς στρατηγὸς Μαθίας ὁ Σχυλλεμβούργιος, ἀλλὰ, φαί-
 νεται, ὅτι οἱ ἤδη ἐν παρακμῇ διατελοῦντες Βενετοὶ ὀλί-
 γον ἐφρόντισαν περὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἐν
 Τιλσίτ συνθήκην, τῷ 1807, ἐπανακάμψαντες εἰς τὴν Κέρ-
 κυραν οἱ Γάλλοι, ἤδη αὐτοκρατορούμενοι, καὶ γνωρίσαντες
 τοῦ ἐπὶκαιρον τῆς θέσεως ὠχύρωσαν τὸ νησίδιον καταστρέψαν-
 τες τοὺς ἐν αὐτῷ ἀμπελῶνας καὶ τὰς ἐλαίας Ἀξια λό-
 γου καὶ δαπανηρότατα ὀχυρωματικὰ ἔργα ἐν αὐτῷ ἐπε-
 χείρησαν οἱ Ἀγγλοὶ ὅτε ἡ Ἐπτανήσος διετίλει ὑπὸ τὴν
 ἀποκλειστικὴν προστασίαν των, πλὴν ἀναχωρήσαντες τῷ
 1864 ἀνέτρεψαν αὐτὰ καταλιπόντες μόνον σωρείαν πετρῶν
 καὶ ἀσβεστοκονίης. Οἱ Ἀγγλοὶ κατεδάφισαν καὶ τὴν Ἐλ-
 κλησίαν τοῦ Ἀγίου Στεφάνου.

(22) Ὁ Δωρίας πραγματικῶς ἵνα ἐκθέσῃ τοὺς ἔτι
 ἀμφιταλαντευομένους Βενετοὺς καὶ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ συμ-
 μαχήσωσι μετὰ Καρόλου τοῦ Ε' κατὰ τῶν Τούρκων, ἔ-
 γραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πέζαρον ἧς τὸ περιεχόμενον
 προϋπέθετε συνεννόησιν μεταξὺ αὐτῶν· εἶτα δὲ κατῴρθωσεν
 ὅπως ἡ ἐπιστολὴ αὕτη περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Σου-
 λεϊμάνου (Μαρμωρᾶς. Αὐτόθι).

(23) Τὸ φρούριον τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἦτοι Ἀγ-

γελόκαστρον, Ἰταλιστὶ Castel Sant' Angelo, οὗτινος τὰ ἐρείπια εἰσέτι σώζονται κείμενα πρὸς λίβαν τῆς Νήσου ἐπὶ τοῦ πάλαι καλουμένου Φαλαχροῦ ἀκρωτηρίου, ἐκτίσθη κατὰ τοὺς μὲν ὑπὸ τινος τῶν Ἀγγελωνύμων Δεσποτῶν τῶν κρατησάντων τῆς Κερκύρας, κατὰ τοὺς δὲ, ὑπὸ τῶν Ἀνδηγαυῶν, περὶ τὴν ιδ'. ἑκατονταετηρίδα, κληθὲν οὕτως ἔκ τινος παρακειμένης Ἐκκλησίας τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ.

(24) Ὁ ἱστοριογράφος Γουάτιος (Gua zo) ὑπολογίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν αἰχμαλώτων εἰς 16,000 εἰς 16,000 καὶ ἐπέκεινα ὁ Μαρμορᾶς εἰς 20,000 ἀνάβιβάζει αὐτὸν ἢ ἐπίσημος ἐκθεσις τῆς εἰς Βενετιάν Κερκυραϊκῆς Πρεσβείας τοῦ ἔτους 1542 εἰς 22,000 Νικάνδρος δ Νούκιος εἰς 24,000, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μουστοξύδου, ἐν ἔγγραφον οὗτινος τὸ πρωτότυπον σώζεται παρὰ τῷ ἐν Κερκύρᾳ οἴκῳ τῶν Καρτάνων. Ἀποδεχόμενοι τὸν μέσον ὅρον τῶν ἀριθμῶν τούτων δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐδούλωσαν 20,000 κατοίκους, ἴσως τὸ τέταρτον τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ ἐνισχυθέντος ἔπειτα ἐκ Κυπρίων καὶ μάλιστα Κρητῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ Β' οὐ Σελήμ (1571) καὶ τῆς Κρήτης ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Δ'. (1669). Μολο. τοῦτο, κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1803 καταγραφὴν, ἡ Κέρκυρα δὲν εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὲρ τοὺς 45,000 κατοίκους. (Ὁρα Saggio di Statistica dell' Isola di Corfù. Cap. III. ἀνέκδοτον πόνημα ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Στυλιανοῦ Βλασποπούλου).

Σήμερον ὁ πληθυσμὸς τῆς, οὗτινος σχεδὸν τὸ ἐν τρίτον ἀπαρτίζουσι τὰ προάστεια καὶ ἡ πόλις, ὑπερβαίνει τὰς 74,000 ψυχάς.

(25) Ὁρα Segni Stor. Fiorent. Libr. IX.

(26) Marmora IV.

(27) Νικάνδρου Νουκίου ἀποδημιῶν κτλ.

(28) Curae leves loquuntur iogentes stupent.

(29) Οτι τρισχίλια κατεδαφίσθησαν οἰκίαι διαταγῇ τῆς Βενετικῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἱστορικὴ ἀλήθεια. Αἱ τρισχίλια οἰκίαι ἦσαν τρισχίλια τοῦλάχιστον ἐστίαι, ἐκάστη τῶν ὁποίων κατὰ μέσον ὅρον πρέπει νὰ ἀπηρτίζετο ἐκ πέντε ψυχῶν. Ἄρα 3000 οἰκίαι περιεῖχον 15,000 κατοίκων. Ἀπορεῖ δέ τις πῶς ὁ Παρούτας ὑπολογίζει τὸν τότε πληθυσμὸν τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων συλλήβδην εἰς 8,000 ψυχάς. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ἡ πόλις καὶ τὰ προάστεια νὰ συγκατηριθμουν 25,000 ψυχάς, τοσαύτας δηλ. ὅσαι αἱ τὴν σήμερον.

(30) Πέραμα λέγεται τερπνοτάτη θέσις παρὰ τὸν Ὑλαϊκὸν λιμένα ἢ τὴν Λίμνην τοῦ Χαλκιοπούλου.

(31) Ἐνταῦθα τινὲς θέτουν τὸν περίφημον κῆπον τοῦ Ἀλκινόου

Ἐνθα . . . δένδρεα μακρὰ πέφυκε, τηλεθώοντα
ὄγγυαι καὶ ροιαί καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
συκαὶ τε γλυκεραί καὶ ἐλαῖαι τηλεθώουσαι.

Τάων οὔποτε καρπὸς ἀπόλλυται, οὐτ' ἐπιλείπει
χείματος, οὐδὲ θέρευς, ἐπετήσιος, ἀλλὰ μάλ' αἰεὶ
ζεφυρίη πνεῖουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

Ὅγγυνη ἐπ' ὄγγυνη γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μῆλῳ,
αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

(Ὀδυσσ. εἰχ. 114-121).

Ἡ ὁμηρικὴ Μοῦσα οὐδὲν ἀποβάλλει τῆς χάριτος αὐτῆς ἐν τῇ ἐπιτυχεῖ μεταφράσει τῶν ὠραίων τούτων στίχων ὑπὸ τοῦ λογίου ἡμῶν συμπολίτου κυρ. Ἰκκώβου Πολυλά ἐκδίδοντος ἐν Ἀθήναις ἀξιόλογον μεταβολὴν εἰς τὴν δημώδη γλῶσσάν μας τῆς Οὔσσειας. Μεταφράζει ὁ κ. Πολυλάς—

Δένδρ' αὐτοῦ μέσα ὑφόνονται χλωρὰ καὶ φουντωμένα
ἀπνηδιαῖς εἶναι καὶ ροῖδιαῖς, λαμπρόκαρπαις μηλέαις,
καὶ μὲ γλυκόκαρπαις συκιάις ἐλθαῖς θυμὸ γεμάταις.
Εἶναι ὁ καρπὸς τοὺς ἄφθαρτος, δλοχρονῆς δὲν λείπει,
χειμῶνα, εἴτε καλόκαιρον· ἀλλ' ἅπαντα φυσῶντας

αὔρα ζεφύρου ἄλλα γεννᾷ καὶ ἄλλα ὠριμάζει νέα.
Γερᾷ τὸ ἀπιδι καὶ ἄλλο ἀνθεῖ, τὸ μῆλο καὶ ἄλλο μῆλο,
καὶ τὸ σταφύλι καὶ ἄλλο ἀνθεῖ, τὸ σῦκο καὶ ἄλλο σῦκο.

(32) Σήμερον δὲν σώζεται κώμη ἐν τῇ νήσῳ ἔχουσα τὸ ὄνομα τοῦτο.

(33) « Καρτάνος εἶναι ἐπίθετον οἰκογενεῖας ἥτις ἀπὸ
« τοῦ πρώτου ἡμέσεος τῆς ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδος ἀνα-
« φαίνεται ἐν Κερκύρα μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων καὶ
« ὑπὸ τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῦ σχῆμα φέρεται ἔτι διὰ στό-
« ματος τῶν πολλῶν, ἂν καὶ οἱ τοῦτο ἐπονομαζόμε-
« νοι δοῦλα ὑπὸ δούλους χρόνους φρονούντες διέπεμψαν
« αὐτὸ εἰς τοὺς ἀπογόνους ἐκπεφυλισμένον εἰς τὸ ξενό-
« φωνον Κουαρτάνος » (Ἑλληνομνήμ. σελ. 442). Ὁ Μου-
στοξύδης ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι πραγματεύεται ἰδιαιτέρως
περὶ Ἰωαννικίου τοῦ Καρτάνου τοῦ συγγραψαντος διάφορα
θεολογικά τε καὶ ἠθικά πονήματα εἰς τε τὴν ἀρχαίαν καὶ
τὴν καθωμιλημένην καὶ θεωρηθέντος ἰδρυτοῦ αἰρέσεως ἥ-
τις ὑπ' αὐτοῦ τῶν Ἰωαννικιαρῶν ἢ Καρταριτῶν ἐπωνο-
μάσθη.

(34) « Ἐν τούτῳ δὲ τῷ καιρῷ πολλοὶ μὲν τῶν ἐκ
« Κερκύρας ἄχρις ἂν τὰ τῆς πόλεως κατασταίῃ πράγμα-
« τα ἐνθεν καθεῖθεν ἐτράποντο. Πολλοὶ δὲ τῶν προκρίτων
« ἔς πόλιν Οὐνετων ἀπέπλεον. (Νικάνδρου τοῦ Νουκίου
« ἀποδημιῶν κτλ.)

(35) Θέσις παραθαλάσσιος τῆς Νήσου οὕτω λεγομένη
διὰ τὰ αὐτόθι γυψοῦχα στρώματα.

(36) Ὅρα Ἡσαίου ΛΔ. 4—Ἐζεκιήλ ΔΒ 7—8—
Ἰωήλ Β. 28—32.—Πράξ. Β'.—17—21.—Ματθ. κδ'. 7 καὶ
ἐξ.—Μάρκ. ιγ' 8.—Λουκ. κα' 4—Virgil. Georg. L. I. στίχ.
463—487.—M.-Annaei Lucani Pharsal. lib. I. στίχ. 527
—583.

(37) Νικάνδρου Νουκίου Ἀποδημιῶν κτλ. ΠΓ. περὶ
τοῦ ὀφθέντος ἐν Κερκύρα τέρατος.

(38) Ἀλλοτε πόλις παραθαλάσσιος καὶ ἐπίνειον τῆς Νήσου Κερκύρας· νῦν δὲ μικρὸν χωρίον ἔχον Ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος καὶ ἐκτισμένην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ναοῦ τοῦ Κασίου Διός.

(39) Ὁ Κερκυραῖος Νούκιος διηγεῖται τὸ συμβάν τοῦτο ὡς ἔπεται.

« Καὶ γὰρ τινα ἐπ' ἐγκλήματί τινι κατηγορηθέντα νεα-
« νίσκον οἱ τοῦ δικαίου ἀντιποιοῦμενοι ἐξορύξαι τοὺς ὀ-
« φθαλμοὺς κατεψήφισκντο. Ἐκκοπέντων οὖν ἐπὶ παρουσίᾳ
« πολλῶν, ὡς ταῦτα ποιεῖν ἔθος ἦν, μεθ' ἡμέρας ὀκτώ
« ὁ ἐξορυχθεὶς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν τῇ πόλει ἑώρατο πε-
« ριπατῶν σώους μὲν ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς, διαυγεῖς
« δὲ καὶ καθαροὺς καὶ οὐδὲν ἰχνος κακώσεως ἔχοντας. Τοῦ-
« το δὲ ὁραθὲν ἐξέπληξεν ἅπαντας. Ἐρωτώμενος πῶς
« ταῦτα ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι συμβέβηκε μετ' ἐνστάσεως
« πεπαρρησιασμένης ἔφασκε τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι
« τοῦργον, ἥτις κατ' ἄναρ τούτῳ, ὡς ἔλεγεν, ὀφθεῖσα
« τὴν τῶν ὀφθαλμῶν διάπλασιν ἐδωρήσατο. Τόνδε τὸν
« ἄνθρωπον οἰκεῖοις καὶ ἡμεῖς εἶδομεν ὀφθαλμοῖς ἐκκο-
« πῆναι μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς, μετὰ δὲ ταῦτα ἀρτίους ἔχοντα
« καὶ ὑγιεινοὺς καὶ ἐς τὴν πόλιν περιπατοῦντα καὶ ἀλ-
« λώμενον. Τοῦτο οὖν τὸ σημεῖον πάντας ἐθρόησε καὶ τι-
« νες πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα συμβῆσαν περίστασιν ἀνέφε-
« ρον. Εἴθισται γὰρ τὰ παράδοξα γίνεσθαι ἐν ταῖς τῶν
« πόλεων ἀνατροπαῖς δηλοῦντα τὴν μέλλουσαν τῶν ἀν-
« θρώπων ἐπέρχεσθαι καταστροφὴν. » (Ὅρα τὸ ἀνωτέρω
« παρατεθὲν πόνημά του.)

Παχώμιος ὁ Ρουσάνος ἀκμάσας, ὡς ὁ Νούκιος, κατὰ τὴν ΙΣΤ. ἑκατονταετηρίδα συνέγραψε σὺν τοῖς ἄλλοις « Ὑ-
« πόμνημα εἰς τὸ γενόμενον θαῦμα παρὰ τῆς σεβασμίας καὶ
« προσκυνητῆς εἰκόνης τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεο-
« τόκου τῆς Κασσιοπαίας » ὅπερ ἐτυπώθη ἐν Ἐνετίᾳ
τῷ 1679 μετ' ἄλλων ἀκολουθιῶν τῶν πολιούχων τῆς
Κερκύρας ἁγίων καὶ αὐθις ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1717 μετὰ

τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος τοῦ Θαυματουργοῦ. Τοῦ ὑπομνήματος τούτου ὑπάρχει καὶ μεταβολὴ εἰς ἀπλὴν φράσιν καὶ ἑτέρα εἰς ἱαμβικούς στίχους ἴσως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Παχωμίου, συνεκδόθεισαι ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1724 μετὰ τοῦ Ὑμνολογιδίου τοῦ εἰς ἐξύμνησιν τοῦ αὐτοῦ θαύματος συνταχθέντος παρὰ τοῦ Νικολάου Τρανταφύλλου τοῦ Κερκυραίου (Ὁρὰ Ἑλληνομνήμ. σελ. 630 καὶ 634.)

Τὸ εἰρημένον Ὑμνολογίδιον μετὰ πλείστων ὅσων τυπογραφικῶν παροραμάτων ἀνετυπώθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1873. Ἐτι ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ συμπεριελήφθησαν ἢ τε παρὰ φράσις εἰς χυδαίαν γλῶσσαν τοῦ Ὑπομνήματος τοῦ Ῥουσάνου καὶ οἱ ἱαμβικοὶ στίχοι ἄλλ' ὁ ἐκδότης, ἐξ ἀγνοίας φαίνεται, ἐδημοσίευσεν καὶ τὴν μὲν καὶ τοὺς δὲ ὡς ἔργα τοῦ Τρανταφύλλου.

Ἐν τῷ Ὑπομνήματι, οὗτινος μόνον τὴν παράφρασιν εἶδομεν, λέγεται ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Στεφάνου μετὰ τὸ γινόμενον θαῦμα ἀναστᾶσα ἐκ τῆς κλίνης "καὶ περιεργότερον βλέποντας (τὸν υἱὸν τῆς) εἰς τὸ πρόσωπον τὸν βλέπει καὶ ἀληθινὰ εἶχε μᾶτια καὶ αὐτὸς ὁποῦ τὰ εἶχε πρῶτα μελανά ὕστερον τὰ εἶχε γαλκνά." Οὗ δὲ συνθέσας τοὺς ἱαμβικούς στίχους—ὅστις κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Μουστοξύδου ἦν αὐτὸς ὁ Ῥουσάνος—ἀφηγεῖται τὸ περιστατικὸν τοῦτο ὧδε πῶς.

- α Ἄνίστατ' εὐθὺς καὶ σκοπήσας' υἱέα
- α κατὰ πρόσωπον πούλυπραγμώνεστέρος,
- α τοῦτον βεβαίως ὀμματωθέντα βλέπει
- α καὶ ἀντὶ τὸ πρὶν κυανείων τῇ χροῇ,
- α τὸ δεύτερον σχέοντα ὥπας γλαυκοῦς.

Ὁ δὲ Τρανταφύλλος εἰσάγει τὸν χορὸν ψάλλοντα

- α Τῶν Κερκυραίων λαὸς ὑπερεκπλήττεται σήμερον τοῦ
- α φωτισθέντος τυφλοῦ ἀλλόχροον ὄρασιν τῆς πρώτης σκε-
- α πτόμενος ὅθεν τῆς Παρθένου ἑορτάζει τὰ τεράστια.

Ἐν Κερκύρα ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη τοῦ θαύματος τῆς Κασωπαίας ἢ κοινῶς Κασωπίτρας τῇ 8 Μαΐου· ἡ δὲ προσκύνησις αὐτῆς μετέβη καὶ εἰς μέρος τινὰ τῆς Ἡπείρου, οἷον τὴν Ἄρταν, καὶ τινὰς νήσους τοῦ Ἰονίου.

(40) Εἶναι ἤδη ἐπιστημονικῶς βεβαιωμένη ἡ τακτικὴ ἐνιχυσία ἔντισι τῶν ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου καὶ Νοεμβρίου καὶ μετὰ τῆς 11 καὶ 12 Δεκεμβρίου ἐπάνοδος τοῦ φαινομένου τῶν διαπτόντων ἀστέρων, ἥτοι ἐγκοσμίων σωμάτων ἀναφλεγόμενων ἐν τῇ ἐπαφῇ των μετὰ τῶν ὑφίστων ἄκρων τῆς ἡμετέρας ἀτμοσφαίρας καὶ ἐνίοτε ἀνασπωμένων ὑπὸ τῆς ἐφελκτικῆς δυνάμεως τῆς γῆς καὶ καταπιπτόντων ἐν εἴδει βολίδων.

(41) Ὁ κομήτης τοῦ 1531 ἐφάνη καὶ αὖθις τῷ 1607· πάλιν τῷ 1682, ὅτε προσηγορεύθη κομήτης τοῦ Ἀλλεῦου ἔνεκα τῶν ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Halley γενομένων ἐπ' αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων· περὶ τὰ τέλη τοῦ 1758, διαμείνας ἕως τὸν Ἰούνιον τοῦ 1759· καὶ τελευταῖον τῷ 1835. Ἡ τῆς ἐπιστροφῆς του περίοδος ἀπὸ τοῦ 1378 ἕως τοῦ 1835 ἐταλαντεύθη μετὰ τῶν 74, 91 καὶ τῶν 77, 58 ἐνιαυτῶν· ἡ δὲ μέση ὑπῆρξεν 76,1 ἐνιαυτ. Ἐπομένως θέλει ἀναφανῇ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας δεκαετηρίδος τοῦ Κ'. αἰῶνος.

(42) Ἐν τῇ Κερκυραϊκῇ Πρεσβείᾳ τοῦ ἔτους 1542 εὑρηται καταγεγραμμένη Ἀναφορὰ τῶν ἀδελφῶν Ἐμμανουὴλ καὶ Ἰωάννου Μόρμωρη ἐξ ἧς ἐξάγεται ὅτι ἀπενεμήθη αὐτοῖς παρὰ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως τὸ ἀξίωμα Ἱππάρχων (Capi de' Cavallari) εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐκδουλεύσεων των. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἀναφορᾶς παραιτοῦνται τοῦ ἀξιώματος ἐκείνου ὡς εὐτελοῦς (per essere uffizio vile) καὶ ἐξαιτοῦνται ἵνα ἀπονεμηθῇ εἰς Γεώργιον τινὰ Μαλαστέρκουραν.

(43) Μαρμαρᾶ Βιβλ γ'.

(44) Μετὰ τῶν προνομίων τῶν χορηγηθέντων ἐπὶ Βε-

νετοκρατίας τοῖς Κερκυραίοις ἦσαν καὶ τὰ ἐξῆς 1.ον νὰ ἐκλέγωσι κυβερνήτας τῶν κερκυραϊκῶν κατέργων. Οἱ τριηράρχαι οὗτοι (Sopracomiti di Gallera) ἦσαν τέσσαρες καὶ ἤρξαντο ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τοῦ 1470. 2.ον νὰ ποστέλλωσι Πρεσβείας εἰς Βενετίαν ἵνα ὑποβάλλωσιν αἰτήσεις ἀφορώσας εἰς τὴν ἐπιτόπιον διαχείρησιν. 3.ον νὰ διορίζωνται διοικηταὶ τῆς Πάργας καὶ Βουθρωτοῦ καὶ φρούραρχοι τοῦ Ἀρχαγγέλου. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶχον ἐξουσίαν τοῦ δικάζειν τὰς ὑποθέσεις τῶν πλησίον χωρίων μέχρι τῆς ποσότητος τῶν δύο φλωρίων (Ὁρα Ἐρμάννου Δούντζη περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἐπτανήσου ἐπὶ Ἑρεῖων σελ. 34. Ἀθήνησι 1856.)

(45) Τῷ 1574. Μετέβηον τῆς ναυμαχίας ταύτης 300 Κερκυραῖοι, ἐπιβάντες τεσσαρῶν κατέργων ὑπὸ τῆς Κοινοῦ τοῦ Βούα, Χριστοφόρου Κοντόκαλη, Γεωργίου Κοκκίνη καὶ Στυλιανοῦ Χαλκισπούλου. Ὁ ἐν αὐτῇ διακριθεὶς Κοντόκαλης ἐβραβεύθη μὲ ἱπποτικὸν ἀριστεῖον καὶ μὲ κτήματα ἐν Ἐξαμηνίῳ κατὰ τὴν περὶ χωρὸν τοῦ Βουθρωτοῦ. — Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην ἐκ μὲν τῶν Βενετῶν ἐφονεύθησαν 1,200, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων 8,000· εἰς τὴν ἀνδρείαν δὲ τῶν τελευταίων τούτων ὀφείλεται προπάντων ἡ νίκη ἣτις ὑπῆρξε ἡ πρώτη κλόνησις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους (Ὁρα Villemain sur l'Etat de la Grèce p. 143. καὶ Π. Χιώτου ἱστορίαν τῆς Ἐπτανήσου ἀπὸ Βενετοκρατίας ἄχρι τῆς Βρεταννικῆς Προστασίας Κεφ. δ'.)

(46) Τῷ 1492 οἱ Ἰσπανοὶ ἐν Κούβα εἶδον τὸ πρῶτον τοὺς κατοίκους καπνίζοντας εἰλήματα φύλλων συνεστραμμένα ταβάκον ἐγχωρίως καλούμενα. Κατὰ τὸν κλεινὸν Οὐμβόλδον οἱ Αἴτανοι ταβάκον καλοῦσι τὸν σωλῆνα δι' οὗ ἐμφοροῦνται καπνίζοντες (Alex. de Humboldt voyages aux régions equinoxiales Τόμ. Α. σελ. 490 Paris 1814)· ἐξ οὗ καταδείκνυται ὅτι ἡ καπνοσύριγξ (τσιμ-

ποῦχι) δὲν εἶναι ἐφεύρεμα τῶν Μωαμεθανῶν. Ἰωάννης ὁ Νικότιος διατελὼν πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας (1559-1561) ἐν Λισσαβῶνι, ἔνθα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐξ Ἀμερικῆς εἶχε μετακομισθῇ τὸ φυτὸν, φυτεύσας ἐν τῷ ἰδίῳ κήπῳ ἐπολλαπλασίασεν αὐτὸ καὶ ἔπεμψεν Δίκατερίνῃ, τῇ ἐκ Μεδίκων, μητρὶ τοῦ Βασιλέως Φραγκίσκου τοῦ Β'ου, καὶ ἄλλοις τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐπισήμων ἀνδρῶν (Charles Etienne et I. Libault. L'agriculture et maison rustique σελ. 125 1583). Ἀπὸ Ἰωάννου τοῦ Νικητίου ἀπεκάλεσαν οἱ Γάλλοι τὸ φυτὸν *νικοτιανήν*, ἀπὸ δὲ τῆς δωρεοδόχου βοτάνης τῆς βασιλίσσης (l'Herbe à la reine). Τὴν ὀνομασίαν *νικοτιανήν* ἀπέβαλεν ἡ κοινὴ χρῆσις, διέσωσεν ὅμως ἡ ἐπιστήμη. Ἐκ τῆς Γαλλίας μετεκομίσθη τὸ ναρκωτικὸν τοῦτο εἰς Ἰταλίαν τῷ 1584 ὑπὸ Ν. Τορναβόνα (A. Caesalpini De plantis Lib. viii. 343 Florent. 1585). Τῷ 1585 εἰσήγαγε τὸ φυτὸν εἰς Ἀγγλίαν ὁ Sir Walter Raleigh. (Th. Short. Discourses on Tea, Sugar, Milk etc. σελ. 231. London 1750). Εἰς τὴν μεγαλόνουν τοῦτον ἄνδρα, ὅστις διέπρεψε διὰ τὰ στρατιωτικὰ ἀνδραγαθήματά του κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις του, χρεώσται ἡ Ἀγγλία τὴν πρώτην ἐν τῷ Νέῳ Κόσμῳ κτῆσιν αὐτῆς κληθεῖσαν παρὰ τοῦ καταλαβόντος αὐτὴν *Birgeria*, ὃ μεθερμηνεύεται *Παρθερία*, πρὸς τιμὴν τῆς τότε βασιλευούσης ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ ἀπειρογάμου Ἑλισάβετ. Ἐκεῖθεν ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα του τὸ ἀρωματικὸν φυτόν. Ἐχομεν ἐκ παραδόσεως ὅτι ἡμέραν τινὰ ὁ θαλαμηπόλος τοῦ Sir Walter ἐμβὰς εἰς τὸ σπουδαστήριον τούτου μὲ φιάλην πλήρη ζύθου εἶδεν τὸ πρῶτον αὐτὸν μὲ καπνοσύριγγα εἰς τὸ στόμα ἐξ οὗ ἐξέπεμπε νέφη καπνοῦ. Νομίσας δὲ αὐτὸν τὸ θῦμα ἐσωτερικῆς τιнос ἀναφλέξεως ἐν τῇ ταραχῇ του ἐξεκένωσεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ κυρίου του τὴν φιάλην τοῦ ζύθου καὶ ἐκραύγασεν ἐπικαλούμενος βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ Sir Walter ὃν ἐξέλαβε καιόμενον ζωντανόν.—Ἡ

ἐν Ἀγγλίᾳ χρήσις τοῦ καπνίζειν εὐθέως τοσούτῳ ἐγενικεύθη ὥστε εἰσῆχθη καὶ εἰς τὴν Αὐλὴν. Μάλιστα ἡ Βασίλισσα ἠνείχετο νὰ καπνίζωσιν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῆς, ὡς ἀποδείκνυσι τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον. Ἡμέραν τινὰ ὁ Sir Raleigh, ὅστις μεγάλως ἠννοεῖτο παρὰ τῆς Ἀνάσσης αὐτοῦ, τῇ ἔλ-γεν ὅτι ἐπίστατο ἀπάσας τὰς ιδιότητας καὶ ἀρετὰς τοῦ πολυτίμου φυτοῦ καὶ ἠδύνατο νὰ προσδιορίσῃ τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ταβάκου τοῦ περιεχομένου ἐν τῇ ἐστίᾳ τῆς καπνοσύριγγός του. Ἡ Βασίλισσα ἐξέλαβεν τὸ πρᾶγμα ὡς παράδοξον καὶ ἐστοιχημάτισεν ὅτι ὁ αὐλικὸς τῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του. Ὁ Ραλέιος ὅμως τὴν ἀπέδειξε ζυγίσας ἐνώπιόν τῆς δραγματίον ταβάκου ὅπερ ἔθεσεν εἰν τὴν ἐστίαν τῆς καπνοσύριγγός του καὶ μετὰ τὴν καύσιν τοῦ φυτοῦ ζυγίσας πάλιν τὴν ἀπομείναςαν τέφραν. Κατέπεισε δὲ τὴν Ἀνάσσαν ὅτι ἡ κατὰ τὸ μείον διαφορὰ προέκυπτεν ἐκ τῆς ἐξατμίσεως. Ἡ Ἐλισάβετ ἐπλήρωσε τὸ στοίχημα εἰποῦσα αὐτῷ ὅτι ἔγνω πολλοὺς εἰς ὧν τὰς χεῖρας ὁ χρυσὸς εἶχε διαλυθῇ εἰς καπνὸν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ Sir Walter πρῶτος τὸν καπνὸν ἐστερέωσεν εἰς χρυσόν (Lives of the Queens of England by Agnes Strickland. Vol. IV. London 1857.) Ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ Ραλέιου ἐν τῷ Βίῳ αὐτοῦ τῷ τυπωθέντι ἐν Λονδίῳ τῷ 1740 βεβαιοῖ ὅτι εἶδε τὴν καπνοθήκην τοῦ Sir Walter ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ τότε ἐν Leeds ἀρχαιολόγου Ράλφου Thoresby.

Κατὰ τὸν ἐφεξῆς 13' αἰῶνα ἐπεξετάθη ἡ χρήσις τοῦ καπνοῦ εἰς Βέλγιον καὶ εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς Εὐρώπης μέρη. Ὅστε Νικόλαος ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ τοῦ ἐξ ἀπόρρητων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Ἀλεξάνδρου τοῦ πάνυ υἱός, συγγραφέας ψόγου νικοτιανῆς πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τῆς 13' ἐκαντοταστηρίδος, “καὶνὸν καὶ προσφάτου χρόνου χρῆμα, ἀποκαλεῖ τὸ φυτὸν. Παίζων δὲ μὲ τὴν λέξιν νικοτιανή “ἡ μὲν τούτου (τοῦ φυτοῦ) κλῆσις”, γράφει, “μὲνονουχὶ φωνὴν ἀφιεῖσα, ἔκτοπὸν τινα κότον ἐμποιεῖν

“ τοῖς γευομένοις φησί, καὶ ἐς μανιώδη ὀργὴν ἀναρρίπ-
 “ ζειν τοὺς μετερχομένους μεγάλη βοᾷ τῇ φωνῇ. ” Ἡ
 τέως ἀνέκδοτος αὕτη διατριβὴ Νικολάου τοῦ Μαυροκορ-
 δάτου κατεχωρήθη ἐν τῇ *Χρυσῇ Βίβλῳ* τοῦ 1875 ἐκδιδομένη
 ‘Ενετίησιν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ βιβλιοφύλακος τῆς Μαρκιανῆς
 καὶ ὁμογενοῦς Ἰωάννου τοῦ Βελοῦδου.

(47) Τινὲς τῶν ἱστοριογράφων, ἐν οἷς καὶ ὁ Le Beau, διη-
 γοῦνται ὅτι ὁ Μωάμεθ εἰσῆλθεν ἔφιππος εἰς τὴν Ἀγίαν Σο-
 φίαν καὶ ὅτι οὕτω πράττων ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ αὐτοὺς τοὺς
 Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας παρ’ οἷς τοιοῦτον ἔθιμον εἶχεν
 ἐπικρατήσει. Ἄλλοι ἀρνοῦνται τὸ γεγονός.

(48) Πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἔλεγεν ὁ Κωνσταντῖνος·
 “ Στήτε γενναίως παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς
 “ τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται! Πολεμήσατε ἀνδρεί-
 “ ως καθὼς ἀρμόζει εἰς Χριστιανοὺς καὶ εἰς Ἕλληνας.
 “ Ἴδου εἰς ὑμᾶς παραδίδωμι τὸν τε ταπεινῶμενον τοῦτον
 “ θρόνον καὶ τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων, τὴν πόλιν τοῦ
 “ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ
 “ πάντων τῶν Ἑλλήνων... (Φραντζῆς Βιβλ. Γ. κεφ. 5)

(49) Τὸ ὄνομα Βασιλικὴ ἱταλίστι μεθερμηνεύεται *Regina*
 ὁπόθεν τὸ ξενόφωνον *Περγίνα*.

(50) Geropoldi. *Bilancia Storico-Politica dell’ Im-
 pero Ottomano.* — Μουστοξύδ. Ἀνάλεκτα.

(51) Μεθερμηνεύεται *Γυνή ἢ φωτὸς λαμπής*.

(52) Ὁ Μέγας Σουλεϊμάνης ἐπωνομάσθη καὶ *Καρού-
 νης* ἥτοι Νομοθέτης. *Καρούνι* παρὰ Τούρκους λέγεται ὁ
Νόμος. Διὸ καὶ τὸ δημοσιευθὲν τῇ 11|23 Δεκεμβρίου
 1876 σύνταγμά της ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις ἀπεκά-
 λεσε *Καρούνι* Ἑσασσι ἥτοι Θεμελιώδη *Νόμος*.

(53) Ἡ διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τῶν Πρέσβειων τῆς
 Ἑνετικῆς Πολιτείας παρὰ ταῖς διαφόροις αὐλαῖς τῆς Εὐ-
 ρώπης εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ ἐξ ὧν οἱ λόγιοι πολλὰ
 δύνανται τὰ ἐπωφελεῖν νὰ ἀνιμῶσι. Ὁ Α. Μουστοξύδης ἀνα-
 διφῶν ἐν αὐτῇ ἀνεῦρε μετὰ ξὺ ἄλλων ἐπισήμων καὶ

ἔγγραφον ὅπερ ὁ Βάσιλος Ἰάκωβος ὁ Σοράντιος ἐπέστελλε τῇ Κυβερνήσει του τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1566 ἐν ᾧ κατέγραψε μεταπεφρασμένην ἐκ τῆς τουρκικῆς εἰς τὴν ἰταλικὴν τὴν ἐν τῷ κειμένῳ μας μνημονευομένην ἐπιστολὴν ἣς προτάττει τὴν ἐξῆς σημείωσιν. “ Μετάφρασις ἐπιστολῆς “ τουρκιστὶ γεγραμμένης, ἐγχειρισθείσης ὑπὸ Μιχαὴλ Παπαδοπούλου, ἥτις εἶναι, καθὰ οὗτος λέγει, ἡ μετάφρασις ἐπιστολῆς ἑλληνιστὶ γεγραμμένης ἣν ἡ κυρία ‘Ρεγγίνα Καρτάνου ἐκ Κερκύρας ἔπεμπε πρὸς τὴν ἑαυτῆς “ θυγατέρα, γυναῖκα τοῦ Σελῆμ. καὶ μητέρα τοῦ Μουράτ.”

Παρατηρεῖ δὲ ὁ πρεσβευτὴς Σοράντιος ὅτι ἐν τέλει τῆς τουρκικῆς μεταφράσεως εἶχον προστεθῇ ἐπίσης τουρκιστὶ, καθ’ ὑπαγόρευσιν τοῦ Παπαδοπούλου, αἱ ἐπόμεναι λέξεις. “ Κυρία μου, ἡ ἐπιστολὴ ἦν ἐγὼ ὁ θεὸς καὶ δοῦλός σου “ ἐκόμισα ἥτο γεγραμμένη ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν χριστιανῶν, “ ἀλλ’ ὁ συγγενής σου ὁ Ἀντωνάκης ὁ Σπαχιδης εὔρε, “ καίτοι μετὰ δυσκολίας, ἄνδρα εἰδήμονα ὅστις μετέ- “ φρασεν αὐτὴν ὅσον ἡδυνήθη κάλλιον.”

Ἡμεῖς δημοσιεύομεν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἣν ἡ Σοφριανὴ ὑπαινίσσεται ἐν τῇ ἑαυτῆς πρὸς τὸν Ὀδῆγ. Ἐπαρχον, τοιαύτην ὁποία ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ μεταφρασθεῖσα ἐξεδόθη ἐν τοῖς Ἀναλέκτοις τοῦ Μουστῆδου, πλὴν ἀσημάντων τινῶν παραλλαγῶν περὶ τὸ λεκτικόν. Εἶναι λοιπὸν ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις δισέγγονος τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου ἔχουσα ἰταλῖδα μὲν τὴν μητέρα, ὀθωμανίδα δὲ τὴν μάμμην. Πόσας ἀλλοιώσεις ὑπέστη τὸ πρωτότυπον διὰ τριῶν διελθόντων μεταγλωττίσεων Κύριος οἶδε. Μολοντοῦτο τὸ ἔγγραφον διετῆρσε τὸ ἀνεπιτήδευτον καὶ ἀπείριστον ἐκεῖνο ὕφος τὸ ἐκφράζον τὰ ἄδολα καὶ ἀληθῆ τῆς καρδίας αἰσθήματα· συγκινεῖ δὲ τὸν ἀναγινώσκοντα ὁ ἀφελὴς τρόπος μεθ’ οὗ ἡ μήτηρ ἀναζωογονεῖ τὰς πρώτας τῆς θυγατρὸς ἐντυπώσεις.

Ἴδου ἡ περὶ ἣς πρόκειται ἐπιστολή.

“ Κυρία μου καὶ θύγατερ, σοὶ πέμπω μυρίαυ χαρε-

“ τισμούς. Ἀπὸ εἰκοσιεννέα ἤδη ἐτῶν περὶ σοῦ μόνον
 “ διαλογιζομένη καὶ ἀποροῦσα ἐὰν ζῆς ἢ ἀπέθανες, οὐδὲν
 “ ἄλλο ἐπεθύμουν εἰμὴ νὰ ἀκούσω εἰδήσεις αἵτινες νὰ
 “ μὲ ἀπαλλάξωσι ταύτης τῆς ἀμνηχανίας. Ἐπὶ τέλους
 “ δὲ μαθοῦσα ὅτι εἶσαι γυνὴ τοῦ αὐθέντου Σουλτάνου
 “ Σελήμ, ἐξ οὗ ἀπέκτησες υἱὸν ὀνόματι Σουλτάνον Μουράτ
 “ ἡὐχαρίστησα τῷ Θεῷ καὶ ἐδόξασα τὸ μεγαλεῖόν του.
 “ Βέβαιον εἶναι ὅτι παιδιόθεν πολλὰ ἐδείκνυες σημεῖα
 “ ὅτι ἐμελλες νὰ γίνης μεγάλη, καὶ ἐλπίζω ὅτι καὶ εἰς
 “ τὸ μέλλον θέλεις λάβει εὐτυχίας μεζονας τῆς παρούσης.
 “ Ἐγὼ δὲ, ὦ θύγατερ, ἔμεινα 27 ἐνιαυτοὺς αἰχμάλω-
 “ τος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὑπέφερα τὰ πάν-
 “ δεινα· ἀλλ’ ἐπὶ τέλους, θεία χάριτι, πρὸ δύο ἐτῶν
 “ ἐλευθερωθεῖσα ἐπέστρεψα εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν Κέρκυ-
 “ ραν, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν κατοικίαν, ἔνθα πληροφορη-
 “ θεῖσα τὰ περὶ σέ ἐγραψα τὴν παροῦσαν καὶ ἐπεμψα
 “ αὐτὴν διὰ μέσου τοῦ Θεοῦ σου.
 “ Ἐγὼ ὀνομάζομαι Ρεγγίνα, ὁ πατήρ σου Νικόλαος,
 “ σὺ δὲ Καλὴ. Εἶχες δύο ἀδελφοὺς καὶ μίαν ἀδελφήν.
 “ Οἱ ἄρρενες ὀνομάζοντο Γεώργιος καὶ Μανώλης, τὸ δὲ
 “ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς σου ἦτο Φωτεινὴ. Ὅτε ἡχμάλω-
 “ τίσθημεν ἡσο ἐπταετίς. Ὁ πατήρ σου ἀπέθανεν ἐν τῷ
 “ κατέργω. Οἱ λοιποὶ ἀδελφοί σου ἀπεπλανήθησαν, ὥ-
 “ στε οὐδέποτε ἔλαβον περὶ αὐτῶν εἰδήσεις. Ἐὰν δὲ
 “ δυσπιστῆς εἰς τοὺς λόγους ἐμοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖ ὁ θεός
 “ σου ἐρώτησον αὐτὸν καὶ βεβαιώθητι περὶ παντὸς πράγ-
 “ ματος.
 “ Ἐπὶ τοῦ παρόντος σώζεται ἐκ τῆς γενεᾶς σου ὁ
 “ Ἀντώνιος Καρτάνος ὅστις, ὡς γινώσκεις, ἐφοῖτα εἰς τὸ
 “ διδασκαλεῖον τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.
 “ Ἦκουσα δὲ ὅτι γενόμενος Μωαμεθανὸς κατετάχθη εἰς
 “ τοὺς Σπαχίδας.
 “ Τὸ ὄνομα τῆς κόμης ἐξ ἧς ἐζωγρήθης καλεῖται Ἀ-
 “ σουμέτη, κειμένη πλησίον τῆς Κερκύρας·

“ Η τοῦ πατρός σου ἀδελφὴ ὠνομάζετο Φραγκισκίνα.
 “ Η γενεὰ σου κατὰγεται ἐξ ἑνὸς Κύρ Ἀντωνίου Καρτάνου.
 “ Σὺ συνείθιζες νὰ λέγῃς· μῆτερ μου, ὦ μῆτερ, θὰ ἔλ-
 “ θωσιν οἱ Τούρκοι καὶ θὰ μᾶς ἐπάρωσι. Θὰ ἔλθῃ ὁ Χαϊ-
 “ ρατίμπασας νὰ μᾶς ἀρπάσῃ. Ἡμεῖς ἐλέγομεν· ἡ κόρη αὕτη
 “ ἐπὶ τέλους θὰ τουρκεύσῃ. Καὶ μετ’ οὐ πολὺ, κατὰ θείαν
 “ βούλησιν, ἐπληρώθησαν οἱ λόγοι σου.

“ Θύγατερ, ἂν δὲν ἐλησμόνησες τὰ πρὸς τὴν μητέ-
 “ ρα σου καθήκοντα, θέλεις πέμψει ἄνθρωπον ἵνα πα-
 “ ραλαβὼν μὲ ὀδηγήσῃ πλησίον σου. Ἄν δὲ αἰσχύνησαι
 “ νὰ μὲ καλῇς μητέρα, ἄλλο δὲν μοι ἀπομένει ἢ νὰ εὐ-
 “ χηθῶ ὅπως ὁ Θεὸς μὲ ἀξιώσῃ τῆς μετὰ σοῦ ἐντεύξεως
 “ κατὰ τὸν μέλλοντα βελτίονα βίον.»

(54) Ἡ Καλὴ μαθοῦσα ὅτι ἡ περὶ φημος Ἐλισάβετ, βα-
 σίλισσα τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ὑπερηγάπα τὸν πλοῦ-
 τον τῶν τιμίων λίθων καὶ τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, ἀ-
 πέστειλεν εἰς αὐτὴν ἐσθῆτα καὶ ζώνην βαρυτίμους,
 πέντε κρήδεμνα, ἐξ ὧν δύο χρυσοκέντητα, περιειργασ-
 μένα κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἔθος, περιδέραιον ἐξ ἀνθράκων
 καὶ μαργαριτῶν καὶ ὄρμον ἐξ ἀδαμάντων· τὰ δῶρα
 δὲ ταῦτα συνώδευσε μὲ ἐπιστολὴν ἣν διαταγὴ αὐ-
 τῆς ἔγραψεν ἡ ἐν τῷ κειμένῳ μνημονευομένη Ἰσραη-
 λιτὶς Ἐλπίς Μαλαχίου, ἐν ἣ δὲ ἐπιστολῇ, γραφείσῃ μετὰ
 τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Σελήμ, ἡ ἤδη Βασιδὲ Σουλτάνα παρ-
 εκάλει τὴν Ἀνασσάν τῆς Ἀγγλίας νὰ τῇ ἀνταποστεί-
 λῃ ὡς τιμῆριον φιλίας ὑφάσματα ἐξ ἐρίου ἢ μετὰξῆς κα-
 τεργασμένα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀγγλικά μυρεψικά, οἷον, πρὸς
 χρῆσιν τοῦ μὲν προσώπου ἀποστακτὰ ὕδατα, τῶν δὲ
 χειρῶν ἔλαια εὐώδη (Ellis' s original letters illustrative o
 English History Vol. II. p. 53.)

(55) Πραγματικῶς τὰς λέξεις ταύτας γεγραμμένας τουρ-
 κιστὶ ἐξ ἄλλης χειρὸς εἶδεν ὁ Σαράντιος ἐπὶ κεφαλίδος
 τῆς ἐκ τῆς ἐλληνίδος εἰς τὴν τουρκικὴν φωνὴν μεθερ-
 μηνευθείσης ἐπιστολῆς ἣν τῷ ἐπέδειξεν ὁ Παπαδόπουλος.

Οἷτος δε φαίνεται ὅτι ἦτο ἔμπορος καὶ εἶχε πλοῖον ἰδιό-
κτητον. Τοῦτο ἐξάγομεν ἐκ τοῦ ἀπενέμοντος αὐτῷ πρὸ νό-
μιᾶ τινι ἐπομένου διατάγματος οὕτινος, κατὰ τὴν ἀνω-
τέρω ἀφήγησιν τοῦ Σοραντίου, ἣν ἐπίσης κάτοχος ὁ Μι-
χαὴλ Παπαδόπουλος.

“ Διὰ τοῦ παρόντος ἐντέλλεται εἰς πάντα Σαντζάκην, Καδῆν,
“ Βοϊβόδαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Καπετάνον τῆς Σμύρνης
“ ἵνα τῷ Κερκυραίῳ Μιχαὴλ Παπαδοπούλῳ πρόσορμιζο-
“ μένῳ εἰς οἶονδ’ ἵποτε ἐπίνειν τῆς Αὐτοκρατορίας συγ-
“ χωρήσῃσι ν’ ἀποβιβάζῃ ἐκ τοῦ πλοίου του ἀσυδότης
“ ὅ,τι ἂν βούληται· ἵνα μὴ ἐνοχλῶσι τὰς ἐν ταῖς χώραις
“ ἐκείναις Ἑκκλησίας· ἔτι δὲ ἵνα ἐπιτρέψωσιν εἰς τὸν αὐ-
“ τὸν Παπαδόπουλον νὰ ἐλευθεροῦ, ὅπου ἂν εὔρῃ, δούλους
“ Κερκυραίους.

(Τ. Σ.) “ Μήτηρ Σουλτάνου Μουράτ. ”

Σουλτάνοι ὀνομάζονται καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ βασιλεύοντος
Πατισάχ· ἡ δὲ Καλὴ, ζῶντος ἔτι τοῦ ἀνδρός, ὑπογρά-
φεται μήτηρ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ καὶ οὐχὶ σύζυγος
τοῦ Σουλτάνου Σελήμ· διότι ἡ τιμητικὴ τῆς Σουλτάνας
θέσις πρᾶέρχεται οὐχὶ ἐκ τῆς συζυγικῆς ἀλλ’ ἐκ τῆς
μητρικῆς αὐτῆς ἰδιότητος.

(56) ‘Ο ἐκδότης τῶν Ἀναλέκτων τοῦ ἀοιδίμου Α.
Μουστοξύδου ἐν σελ. 93 ἀφηγεῖται· “ Οἱ Ἑνετοὶ συγγρα-
“ φεῖς, εἴτε διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ Κέρκυρα ἦτο ὑποτεταγ-
“ μένη εἰς τὴν πολιτείαν αὐτῶν, εἴτε ἐνεκὲν ἀγνοίας, λέ-
“ γουσιν αὐτὴν (τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν πακιδίσκην τὴν
“ καταστᾶσαν σύζυγον τοῦ Σελήμ) εὐγενῇ κυρίαν Ἑνετὴν
“ ἔλκουσαν τὸ γένος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βάφων, ἂν καὶ
“ Λάζαρος ὁ Σοράντιος προστίθῃ μετ’ ἐπιφιλάξεως, ἂν
“ τοῦτο ἀληθεῖη ”

Πλὴν ὁ Σαγρέδος (Ἑνετίησι. 1688. σελ. 421) καὶ ὁ ἀκο-
λουθῶν τούτῳ καὶ ἄλλοις Βενετοῖς ἱστοριογράφοις Ἀμμερος
(Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας· τῆς ἰταλικῆς με-
ταφράσεως Τομ. 13 σελ. 26. Ἑνετίησι 1830) καὶ ὁ

Lamarline (*Histoire de la Turquie*) λέγουσιν ὅτι ἡ πρώτη τῶν συζύγων, οὐχὶ τοῦ Σελήμ Β', ἀλλὰ τοῦ υἱοῦ του Μουράτ Γ', ἦτο Ἑνετίς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βάφων ἧς ὁ πατὴρ εἶχε χρηματίσει Διοικητὴς τῆς Κερκύρας· καὶ ὅτι κατὰ τὸν ἀπὸ Βενετίας εἰς Κέρκυραν διάπλουν αὐτῆς, μικρᾶς ἔτι οὔσης παιδὸς, εἶχεν αἰχμαλωτισθῇ ὑπὸ τῶν πειρατῶν καὶ ἀπαχθῇ εἰς τὸ χαρέμιον τοῦ Μουράτ καὶ ὑπὸ τούτου ἔπειτα περιπαθῶς ἀγαπηθῇ.

Μεταξὺ τῶν Ἑνετῶν Ἱστοριογράφων καὶ τῆς Ἐκθέσεως Ἰακώβου τοῦ Σοραντίου, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ οἱ μὲν καὶ ὁ δὲ αἰνίττονται τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὑφίσταται διαφορὰ οὐ μόνον ὥς πρὸς τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐθνότητα τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ καὶ ὥς πρὸς τὸν ἡγεμόνα μεθ' οὗ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεζεύχθη· καθότι οἱ μὲν, σύζυγον τοῦ Μουράτ Γ' λέγουσιν αὐτὴν, ὁ δὲ, τοῦ Σελήμ καὶ μητέρα τοῦ Μουράτ.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τῆς Σοριανῆς Καρυοφύλλου, διακρίνουσα τὰ πρόσωπα, συμβιβάζει τὰς δύο παραδόσεις.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐν τῷ *Καταλόγῳ* τῶν Ἑνετῶν Προνοητῶν (*Proveditori*) Κερκύρας τῷ συμπεριληφθέντι ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Χόφφ, τοῦ ἐπιμελεστάτου μεσαιωνοδίφου, ἐν τοῖς *Ἑλληνογραφικαῖς Χρονικοῖς* του, οὐχ εὐρηται, διαρκούσης τῆς *ις'* ἐκαντονταετηρίδος, Προνοητῆς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βάφων. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἀποφανθῶμεν ἂν πλημμελὴς ἦναι ὁ κατάλογος ἢ ἂν πλανῶνται οἱ εἰρημένοι ἱστοριογράφοι τὸν Βάφον, πατέρα τῆς γυναικὸς Μουράτ τοῦ Γ', Προνοητὴν Κερκύρας ἀποκαλοῦντες.

Γεωργιὸς τις Βάφος διετέλεσεν ἐν Ἑπτανήσῳ Γενικὸς Προνοητῆς κατὰ τὰ τέλη τῆς *ις'* ἐκαντονταετηρίδος (1691—1692), ἀλλ' ἡ ἐποχὴ αὕτη περιάγει· ἡμᾶς εἰς τὸν Β' Ἀχμέτην καὶ πόρρω τοῦ Σελήμ Β' καὶ Μουράτ Γ'.

(57) Ἄμμερ. Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Τόμ. *ιγ'*. σελ. 30-31.

(58) Ὁ Ἄμμερ (αὐτόθι) σημειοῖ ὅτι εἶναι ἀνακριβὲς τὸ

ὑπὸ τοῦ Σαγρέδου λεγόμενον· “la prese in odio e ri-
“pudiò per sempre i di lei abbracciamenti.,,

(59) Περὶ τῆς βαπτίσεως τοῦ Μουράτ ἀναφέρει ἕτερος
παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ Βάϊλος τῶν Ἑνετῶν, Ἰωάννης Φραγ-
κίσκος ὁ Μαυρόκηνός. (Relazione dell'Ambasceria a Co-
stantinopoli di Gian Francesco Morosini, Bailo della Re-
pubblica di Venezia dal 6 Maggio 1582 al 12 Giugno
1583. Venezia 1864 p. 26.) Εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἡ
χρῆσις τοῦ βαπτίσματος δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔθος τῶν
Χριστιανῶν ὥς σύμβολον δὲ καθαρισμοῦ καὶ ἀγνείας ψυχῆς
ἐπεκράτει καὶ παρὰ τινι αἵρέσει, τῇ τῶν Ἑσσηνίων, ἐν
αὐτῇ τῇ Ἰουδαίᾳ ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστιανισμός. Ἡ Χρι-
στιανικὴ Ἐκκλησία ἀνύψωσε τὸ βάπτισμα κατατάξασα
ἐν τοῖς μυστηρίοις αὐτῆς καὶ θεωρήσασα ὡς μέσον ἀπο-
πλύσεως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

(60) He was much subject to the falling Sickness.
“Ορα Knolles σελ. 651 σύμφωνον ὄντα μετὰ τῶν Ὀ-
θωμανῶν χρονογράφων.

(61) Μουστοξύδ. Ἀνάλεκτα σελ. 97.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000020732

ΠΩΛ ΔΕ ΚΟΚ

ΜΟΔΙΣΤΡΟΥΛΕΣ

ΜΕΤΑ 40 ΕΙΚΟΝΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ Γ. Ι. Β.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: Ι. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ — Α. ΝΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ